

**XVIII. ZVEZEK**

**PEDAGOŠKI  
LETOPIS**



**V LJUBLJANI 1920**

XVIII. zvezek.

# Pedagoški letopis

za leto 1920.

—

Izdaja

Slovenska Šolska Matica v Ljubljani.

—

Uredil

dr. Ljudevit Pivko.



Ljubljana 1920.

Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

VII 36480 r

VII 36480 r



030024248

## Vsebina.

	Stran
Jan Amos Komenský. Dr. K. Ozvald . . . . .	1
Henrik Schreiner. J Schmoranzer . . . . .	10
H. Schreiner kot prirodopisec in prirodoslovec. A. Vales .	20
Nekoliko osebnih spominov na ravnatelja Schreinerja. Ljud. Černej. . . . .	36
Bežek — slovenski psiholog. Dr. France Weber . . . .	40
Ivan Macher. Dr. R. Molè . . . . .	80
Ivan Krulec. Jakob Dimnik . . . . .	83
Učni načrt za šolsko telovadbo nižje stopnje. Dr. Ljudevit Pivko . . . . .	86
Občni zbor S. Š. M. Dr. Maks Kovačič . . . . .	102





Dr. K. Ozvald:

## Jan Amos Komenský.

(Vseučiliščno predavanje ob 250-letnici njegove smrti.)

Končujoč zbirko svojih ukoslovnih spisov („Opera didactica omnia“, 1657), veli Komenský, da se naj njegov sistem, kakor ga je bilo mogoče „interim“ sestaviti, ali v celoti izvaja ali pa čisto pusti ob strani.<sup>1</sup> Mi pa moramo danes na take besede odvrniti tole: Kdor si upa otroku svojega duha na pot v svet dati potni list, ki je spisan v obliki tako ostre alternative, ta pač mora v sebi čutiti Prometejevih sil. Vzemite vse ali pa — pustite vse! To je tista neizprosna, v kateri stopajo velika „življenska“ vprašanja pred nas in ki jo je Ibsen v svojem Brandu konkretno ponazoril kot — vse ali nič.

Komenský je že stal in sijajno obstal pred sodnim stolom kulturne zgodovine. To se pravi, Jan Amos Komenský je sprejet v njeno kraljestvo do konca dni, njegovemu geniju je tam posvečen hram z zlatim napisom „Vzgoja človeštva“. Komenský je danes — „velik“, veččaki so si edini v tem, da mu ne gre samo prvenstvo med slovanskimi pedagogi, ampak da je Komenský — začetnik nove pedagogike. Michelet mu je naravnost dal herojski pridevek — Galilei vzgoje (Galillée de l'éducation).

Komenský je pokopan v Naardenu, blizu Amsterdamu, kjer je umrl dne 15. novembra 1670.

<sup>1</sup> Kvačala, J. A. Comenius, 1914. — Str. 174.

Komenský je svoje življenje končal v daljnji tujini zato, ker je to življenje, najplodovitejše kar si ga je mogoče misliti, potekalo, moralo potekati v tujini — na Poljskem, Švedskem, Angleškem, Nemškem, Nizozemskem.

Komenskega življenje je tkanina iz najbujnopestrejših niti. A temeljno barvo tej tkanini daje doba, ki obsega „najlepša“, to je moška, najplodovitejša leta njegova — doba tridesetletne vojne, ki je izbruhnila, ko je Komenský štel svojih 26 let. Tridesetletna vojna je bila verska vojna z vsem kajstvom verskih vojen, a Komenský ni bil katolik, temveč član verske enote, ki se je imenovala „češko-moravski bratje“. To nam mora biti zadostni razlog, kako da je i Komenskega zadela pretrpka begunska usoda. Kaj se pravi begunstvo, na to vprašanje bi danes znal dati jasnega odgovora marsikdo, ki ga je svetovna vojna in kar je bilo v zvezi z njo, oropala zanj najdražjih dobrin. In tako je tudi Komenský temeljito občutil vse krutosti vojne, ki mu je vzela ves njegov imetek, spise, knjižnice in vrh tega še ljubo ženko pa otroka. Komenský je moral po bitki na Beli gori (1620) zapustiti svojo domovino, ne da bi jo bil še kdaj zopet videl.

Komenský je bil rojen dne 28. marca 1592 v Ogerskem Brodu, kjer mu je oče bil mlinar, a odgojen v Nivnicah. Sam o sebi pravi, da je po rojstvu Moravan, po jeziku Čeh, a po poklicu — bogoslovec (in ne pedagog).<sup>2</sup>

Bil je, svet bi rekel, „čudak“ — „ko so lichtensteinski dragonci mučili njegov narod, je Komenský razmišljal o preporodu domovine s pomočjo vzgoje, prepričan, da samo po tej poti obenem pripravi boljšo bodočnost kruto preganjani Jednoti“ (Denš).<sup>3</sup>

<sup>2</sup> Kádner, l. c., str. 328.

<sup>3</sup> Kádner, Dějiny pedagogiky, II. 1910. — Str. 328.

Broj zanesljivo ugotovljenih spisov Komenskega ceni Kvačala, ki je najboljši poznavalec tega pedagogičnega veleuma, najmanj na — 142. Če uvažujemo, da so nekateri izmed teh spisov obširne, po več sto strani obsegajoče knjige, in da jih je lepo število pokončala vojna, ne da bi svet bil kaj o njih izvedel, tedaj bi pač lahko dejali, da je Komenský živel, v duhu, to je v resnici živel — samo eden.

„V delih svojih sam boš živel večno!“ (Aškerc.) A kolik delež ima včasi ironija tudi v usodi velikega človeka! Komenský sam je imel svoje vzgojno prizadevanje za postranski posel („parergon“), češ, kdo ve, ali na tem torišču ni podoben Sisifu in njegovemu brezuspešnemu poslu. Plodovitejšega sadu si je obetal, obdelujoč filozofsko in bogoslovno njivo. In danes? Kdo neki danes misli na filozofa ali teologa Komenskega? A komu, ki mu je zares marj pedagogičnih reči, danes ni znano ime Komenský?<sup>1</sup>

Bogoiskateljski poklic je bil globoko zasidran v duši Komenskega. V teh globinah je bila spočeta velika misel o — p r e n o v i t v i č l o v e š t v a, ki bi jo naj vresničil ogromen duhovni opus z imenom P a n s o p h i a (vsemodrost). Čeprav pa to, kakor vemo iz drugih spisov Komenskega, v titanskem obmerju zasnovano, po večini že spisano in deloma tudi tiskano delo ni v celoti zagledalo belega dne, je vendar že njegova koncepcija sijajen dokument, da je Komenský bil — „velik duh, kakršni se porajajo v stoletjih le po enkrat“ (Bezjak).<sup>2</sup>

Komenskega Pansofija pa ni bila nemara zamišljena po vzorcu srednjeveških „enciklopedij“, ki so skušale ali izbirajoč ali pa v kolikor toliko celotnih posnetkih podati vse spoznanje, kar ga je do takrat ugotovil človeški duh.

<sup>1</sup> K á d n e r, l. c., str. 328.

<sup>2</sup> B e z j a k, Občna zgodovina vzgoje in pouka, 1920. — Str. 96.

Lahko da je, kakor to misli Kvačala, na Komenskega v tem oziru kaj vplival nemški mistik Jakob Böhme s svojim spisom „Mysterium pansophicum“ (1620). Toda v svojem globokem jedru je zamisel Komenskega Pansofije popolnoma otrok svojega očeta. Z zamisljivo tega dela je Komenský prvotni krog svojih misli o ljudski vzgoji, to je o vzgoji svojega naroda s pomočjo pouka, raztegnil na — kulturno človeštvo.<sup>1</sup>

Za miselni floris svoje „hiše modrosti“ pa je Komenský, kakor to sam pravi v svojem spisu „Načrt pansofije“ (1641—43), vzel arhitektoniko Salomonovega sedmerodelnega templja. Pansofija bi imela obsegati tehle sedmero knjig: 1. Vesoljno prebujenje (na ta način, da se naštejejo vse blodnje in nepopolnosti človeške). — 2. Vesoljna prosveta (na ta način, da se človeku pokaže luč spoznanja). — 3. Razvrstitev vsega spoznanja. — 4. Splošni vzgojni sestavi (pampediija). — 5. Jezikovna združitev. 6. Splošno izboljšanje (na ta način, da se dejanje in nehanje človeka spravi v sklad s pansofskim naukom). — 7. Splošni poziv človeštva k temu, kar mu je storiti v tej smeri.

O Komenskega Pansofiji veli češki pedagog, da je hotela — „vse znanje združiti, postaviti pod en vidik, znesti na nekoliko temeljnih načel, da je človeškemu duhu imela biti ne samo brevir znanja, ampak tudi posvečena luč, trdni povodec resnice, seznam ljudskih opravkov in Jakobova lestvica do nebes. Imela je obenem utirati pot k izboljšanju vzgoje in k prenovitvi šol, imela je biti uvod v vseobčno vzgojo (pampedagogija), kratko: imela je biti poizkus, da se pedagogika osnuje in utemelji filozofski. Samo vera v moč človeškega razuma nam je v stanu pojasniti, zakaj Komenský ni doumel, da je njegova misel utopija in da sploh izvršitev

<sup>1</sup> Kvačala, l. c., str. 117.

takega sangvinskega optimizma presega sile posameznega človeka."<sup>1</sup>

Pansofija, kakor je bila zamišljena, ni izšla in misel o vesoljnem verskem miru, ki ji je bila cilj in ki jo Komenský v drugih spisih vedno z nova širi, je ostala — lepa misel. A nje velik zagovornik je ostal, kakor sam pravi — vir desideriorum, mož s hrepenenjem. Komenský, kakor ga danes slavi pedagogični svet, torej ni Komenský Pansofije.

Da bodi izobraževanje mladega bitja prirojeno duševnemu in telesnemu razvoju gojenca, to se pravi, da obsegaj predšolsko, ljudskošolsko, srednješolsko, visokošolsko dobo; da se naj ta izobrazba vrši v materinem jeziku; da naj učitelj pazi tudi na zdravje učencev; da je prav ustrojeno učiteljišče „šola šol“; da se jezikovni pouk ne sme trgati od stvarnega pouka; da je vzgoja značaja prav tako ali še bolj važna, ko bistrenje razuma; da bodi temeljno načelo za učitelja samodejnost učenca; „da se ne pravi učence pravilno poučevati, ako vanje pšeš zmes besedi, izrekov, stavkov, nazorov, ki si jih zgatil iz raznih pisateljev, ampak ako jim odpiraš razumevanje stvari, da iz tega potočka izvirajo kakor iz živega studenca,“<sup>2</sup> ... vse to in podobno so zahtevki, o katerih se danes pač dá reči, da — se razumejo sami po sebi. Da, danes! Tudi trditev, da zemlja kroži okoli solnca, je resnica, kj se ji normalni človek danes več ne upira. In vendar ima i ta resnica svoj „eppur si muove!“

In tudi vse ravnokar omenjene resnice, ki zadevajo pedagogično teorijo pa prakso ter zatrjujejo ena ta, druga oni stvarni stan, niso vedno ljudem bile jasne „ko beli dan“. Pritj je marveč moral Jan Amos Komenský, ki jim je s svojim bistro- in bistvogledim umom ugledal jedro ter začel svet opozarjati nanje. In s kakim uspe-

<sup>1</sup> Kádner, l. c., str. 334.

<sup>2</sup> Bezjak, l. c., str. 102.

hom? No, tudi Komenský ni ušel usodj velikih iznajditeljev, odkrivalcev in razodevalcev. Adelungova knjiga „Geschichte der menschlichen Narrheit“ (1785) n. pr. odkazuje Komenskemu mesto med sleparsko in pustolovsko svojatjo, prištevajoč ga med — Schwarzkünstler, Goldmacher, Teufelshauner, Zeichen- und Liniendeuter, Wahrsager und andere psychologische Unholden.<sup>1</sup>

Prej naštete misli Komenskega, ki so danes vzgojni in vzgojeslovni abc, so pedagogom 18. stoletja bile altrochè ob sebi umljiva modrost. Komenský, ta „mož s hrepenenjem“, koraka s svojim duhom daleč pred svojo dobo ter oznanja čisto nove misli, ki jih popolnoma doumeva šele naša sedanost.

Tisti spis pa, kjer Komenský kulturnemu svetu razgrinja svoje misli o vzgoji in šolstvu, je njegova — Didactica Magna ali „Veliko ukoslovje“. Ta spis vsebuje pedagoški program Komenskega. Ime Didactica Magna je tako tesno spojeno z imenom Komenský, kakor priimek s krstnim imenom posameznika, Didactica Magna se ima do drugih pedagoških del Komenskega, kakor matica do čebel v panju, to se pravi, da je njih principium (= izhodišče in vodilo).

To knjigo je 36 letni Komenský (1628) prvič objavil v češkem jeziku z naslovom „Jana Amosa Komenského Didaktika, to jest umění umělého vyučování“ (= umetnost umetnega, to je pravega poučevanja). Ž njo je Komenský hotel položiti nov temelj vzgojstvu svojega naroda. Nje rojstvo utemeljuje v prvi vrsti z verskega vidika, češ: „Čas se je izpolnil. Človeška popačenost se naj po obetu božjem popravi in sicer naj vzraste prav iz srede puščave: „najslovitejša prenovitev“ ima priti iz izpríjenosti duhovnega Babilona, to je iz oblasti Antikrista, in prerokbe soglasno vele, da

<sup>1</sup> Kádner, l. c., str. 362.

je ta ura prišla. Zato naj vsakdo stopi na plan s svojo mislijo; to naj, vzbujen po duhu božjem, stori tudi pisatelj s pričujočim svojim spisom.“

„Didaktika“ obsega deloma metodoslovje, deloma pa govori o ustroju šolstva ter naj bi v njej nasvetovane reforme prinesle obilo prida na vse strani, starišem, človeštvu, nebesom.

Komenský navaja lepo število pedagogov, ki so se že pred njim, toda le v odlomkih, ukvarjali s takimi vprašanji. In izrecno zatrjuje, da je „Didaktika“ po svojem jedru in po obliki (= razvrstitvi) njegov lasten pridelek.

O pedagogičnih vprašanjih, ki jih češki spisana Didaktika pretresa z ozirom na potrebe svojega naroda, je Komenský neprestano dalje in globlje razmišljal, vse bolj z ozirom na potrebe vesoljnega kulturnega človeštva, ter svoje izsledke po preteku več let objavil v latinskem jeziku kot — *D i d a c t i c a M a g n a*, universale omnia docendi artificium exhibens. Po naše: „Veliko ukoslovje, ki prikazuje vesoljno umetnost, kako je mogoče, vse ljudi vsega naučiti, — ali: zanesljivi in izbrani način, kako se dado v vseh občinah, mestih in vaseh tega ali onega krščanskega kraljestva ustanavljati take šole, da bi se lahko vsa mladež obojega spola, brez sleherne izjeme, izobraževala v znanju, izpopolnjevala v nravnosti, napajala s pobožnostjo ter tako po končani mladosti vešče, prijetno in temeljito privedla k vsemu, kar je potrebno za sedanje in bodoče življenje. Ker pa so načela za vse to, kar se nasvetuje, vzeta iz bistva stvari samih, zato se resnica ponazoruje na vzporednih zgledih iz mehanskih umetnosti, postopanje je prikrojeno po letih, mesecih, dnevih in urah in h koncu se kaže tudi lahka in zanesljiva pot, kako prideš srečno do cilja.“

V tem po srednjeveško dolgoveznem naslovu je obsežena vsa vsebina „Velikega ukoslovja“, ki bi ga po



pravici lahko imenovali „glavno knjigo“ novodobne pedagogike.

Celotna Didactica Magna izkazuje četvero delov. Prvi podaje občno pedagogiko ter razpravlja zlasti o ciljih vzgoje, ki jih je po Komenskem troje: znanstvena izobrazba (eruditio), krepost ali nrvnost (virtus seu mores honesti), pobožnost (religio seu pietas). Da mladina res doseže te cilje, to bi imela biti naloga dobro urejene šole. — Kako da je v ta namen treba šolstvo preustrojiti, to pojasnjuje drugi del, ki tvori jedro Didaktike. Tukaj je Komenský tudi postavil slovito načelo o zahtevku nazornosti (omnia per autopsiam, autolexiam et autopraxiam,<sup>1</sup> ki je ob njem postal — „oče realistične pedagogike“. Dalje Komenský v tem oddelku povdarja, da pravj način poučevanja stopa od lažjega k težjemu, da se izbiranje učnega gradiva oziraj na pomen za življenje, da se vzbujaj veselje do šole, da bi se gojile igre in dramske predstave, itd. In na tem mestu Komenský tudi veli, da se tega ali onega jezika v prvi vrsti učimo radi tega, ker imamo v njem sredstvo za dosego take ali take izobrazbe; zato pa se otrok najprej uči materinščine, potem sosednjih jezikov in nazadnje, po potrebi, latinščine kot znanstvenega jezika ter morda še drugih. — V tretjem delu se govori o nabožno-nravní vzgoji in pa o kazni, ki Komenský o njej želi, da bi se omejila samo na najnujnejše primere. V četrtem, to je v zadnjem delu pa se pred čitateljem razgrinja načrt za organizacijo šolstva. Komenský predlaga v tem oziru četvero stopenj, kakor jih imamo še danes: materino šolo (= otroški vrtec), elementarno ali javno šolo z materinim učnim jezikom, latinsko šolo ali gimnazijo in pa akademijo, na kateri se izobrazba končaj s potovanjem.

<sup>1</sup> Na ta način, da učenec vse sam vidi, bere, stori. — K á d n e r, l. c., str. 240.



To ie v velikih obrisih Didactica Magna, ki ie Komenský z njo postal — učitelj vseh kulturnih narodov. Didactica Magna — to ie Komenský, o kterem veljajo Mommsenove besede: „Običajnim ljudem ie dano, da vidijo plodove svojega dela; seme pa, ki ga poseje genijalen človek, počasi kali.“ Tudi Komenský ie zaživa bil — vir desideriorum. Človek s hrepenečo dušo, tako bi rekli po naše.



*J. Schmoranzer:*

## Henrik Schreiner.

Pour paraître honnête homme,  
en un mot il faut l'être.

Boileau Despréaux.

Pisati prijatelju posmrtnico, spada med najtežavnejša opravila. Še bolj, če bodi ta posmrtnica obenem nepristranska ocena, pravična na vse strani. Varovati se je dveh nevarnosti: solza bolesti, ki rosi oko, moti jasen pogled, na drugi strani pa baš prijateljstvo lahko zavede do prestrogega ali celo krivičnega presojanja iz bojazni, da bi svet prijaznega ocenjevanja ne smatral kot enostranskega in neobjektivnega. Dobro je le to, da se pri možeh Schreinerjeve vrste ni treba bati povedati resnico na vsa usta, ker je tu toliko luči, da prenese tudi kako senco.

Schreiner se je porodil 1. julija 1850 v Ljutomeru kot sin meščanskih staršev. Tam je pohajal ljudsko šolo in prvi razred spodnje realke. Ker je tako vrlo napredoval v učenju, in so vsi učitelji prigovarjali materi, ki je bila tedaj že obdovela, naj da dečka študirat, in si je ta sam to iskreno želel, je smel vstopiti jeseni l. 1863 v mariborsko gimnazijo. Tu je bil vedno odličnjak in je l. 1871 napravil zrelostni izpit z odliko, navzlic temu, da se je že od drugega razreda vzdrževal sam, ker mu mati ni bila tako premožna, da bi bila lahko skrbela za vse otroke.

Po maturi se je vpisal na dunajski filozofski fakulteti in l. 1871/2 odslužil vojaško leto kot enoletni prostovoljec. Takoj po absolutoriju l. 1875 se je oglasil za izpit iz matematike in fizike za nižjo in iz naravopisja za višjo gimnazijo. Maja 1876 je napravil delni ustni izpit, 10. maja 1877 je dovršil ustni izpit in bil od komisije, ki je obstojala iz Stefana, Lorenza, Weyra in Schmarde pod predstvom Miklošičevim, aprobante za samostojni pouk v navedenih predmetih.

Jeseni l. 1876 je nastopil suplenturo na realni gimnaziji v III. okraju na Dunaju, jeseni l. 1877 na učiteljišču v Bolcanu, kjer je že 7. aprila 1878 bil imenovan definitivnim glavnim učiteljem. V Bolcanu je bil 13 let in je razen na učiteljišču poučeval tudi na višji dekliški šoli in pa na trgovinski šoli. Poldrugo leto (1889/90) je nadomestoval obolelega ravnatelja na učiteljišču, kar mu je bila baš dobra priprava za samostojno ravnateljsko mesto v Mariboru, ki mu je bilo podeljeno 26. avgusta 1890. Začetkom l. 1890/1 je nastopil to svoje zadnje mesto, ki ga je opravljal do smrti dne 14. aprila t. l. Vsega skupaj je torej služboval nad 43 let in, če prištejemo vojaško leto, še eno leto več. Pri vojakih je l. 1873 postal poročnik v rezervi in l. 1880 domobranski nadporočnik; l. 1881 se je poslovil od vojaščine.

Leta 1884 je bil imenovan članom izpitne komisije za ljudske in meščanske šole v Inomostu. Leta 1884 so ustanovili tako komisijo v Bolcanu; v tej je bil takoj imenovan ravnateljevim namestnikom. V Mariboru je bil do l. 1905 predsednik, od tu dalje l. ravnateljev namestnik te komisije.

V letih 1891—1899 je bil okrajni šolski nadzornik za mariborsko okolico.

Schreiner je bil mož dela. Ako pregledamo posebno prvo desetletje njegovega uradovanja v Mariboru, moramo občudovati njegovo delavnost, žilavost in vztrajnost. Jeseni 1890 je prišel v Maribor kot mlad ravnatelj. Uradni posli so mu bili res da že znani, ker je — kakor omenjeno — neposredno pred tem v Bolcanu nadome-



Henrik Schreiner.

stoval dalj časa ravnatelja. Ali v Mariboru je moral prevzeti pedagogiko, predmet, ki ga dotlej še nikdar ni predaval. Leta 1891 je kot okrajni šolski nadzornik prišel zopet na novo, dotlej mu neznano torišče in že l. 1892/3 je otvoril prvi meščanski tečaj, v katerem je predaval psihologijo, logiko in znanstveno pedagogiko naravnost

dovršeno po vsebini in obliki. (Gl. „Popotnik“, 1893, št. 16.) Tekom dveh, treh let je torej obvladal vso bogato pedagoško vedo z literaturo vred, ogromno delo, ki bi za navadnega človeka zadoščalo popolnoma, če bi ne imel nič drugega opraviti. Schreiner pa je ob vseh teh postranskih poslih (nadzorništvo, meščanski tečaji) opravljal popolnoma sam še tudi vse ravnateljske agende in tudi ves šolski pouk, ki je s konferencami vred za ravnatelje na učiteljiščih določen z 10 urami na teden. In zraven je še marljivo pisateljaval, kakor bomo videli pozneje.

Pri vsem tem pa je Schreiner še našel časa za družabno življenje. Rad je pohajal veselice in koncerte in kaj rad je bil v prijateljski družbi. Ob vsej svoji močnatosti in resnosti je bil vesele čudi in nikakor odklonjen kaki šali. V njegovi družbi ni bilo dolgega časa: vedno je vedel načeti kako zanimivo snov, napeljati živahen pogovor.

Pa tudi pri gospodarskem življenju mariborskega Slovenstva je pridno sodeloval, kakor bomo videli pozneje.

### **Schreiner kot vodja zavoda, kot nadzornik, kot pedagog in pedagoški pisatelj.**

Da je Schreiner zadobil ravnateljsko mesto na mariborskem učiteljišču, se je zraven svojih strokovnih kvalitiet, ki so ga v visoki meri usposabljele za tako mesto, imel brez dvoma zahvaliti svojemu nemškemu imenu in pa okoliščini, da je prihajal iz nemškega Bolcana: smatrali so ga za Nemca ali vsaj nemiškutarja. Saj mu je tedanji štajerski namestnik Kübeck takoj namignil ob vsprejemu, da na mariborskem učiteljišču vlada „rusofilski duh“. „Rusofilskega duha“ v Kübeckovem smislu Schreiner sicer ni našel na zavodu, pač pa zraven vrste vrlih Slovencev nekaj zagrizenih Nemcev ali še hujše:

nemškutarjev. Takoj od početka je imel težavno stališče na tem izpostavljenem mestu, ki je ostalo težavno še vso nadaljno dobo njegovega službovanja, da, se je še vedno bolj ostrilo, čim burnejši je postajal narodni boj. Vendar vzpričo skrajno vestnega izpolnjevanja dolžnosti Schreinerju ni mogel nihče do živega: zastonj so butali obenj valovi od vseh strani, on je stal trdno kakor skala. Res pa je, da bi si bil kaj lahko olajšal svoje stališče, ako bi ne bil imel v zelo visoki meri neke lastnosti, ki jo sanjavi idealisti sicer smatrajo za lepo krepost, ki pa je v praktičnem življenju skoro napaka. To je bil njegov možati ponos. Klanjanja in laskanja Schreiner ni poznal, ni navzgor ni navzdol. Vse njegovo življenje, bodisi uradno, javno ali zasebno, je bilo jasno in vzorno, in zato je smatral vedno za nepotrebno in za poniževalno, da bi se bil zagovarjal ob še tako hudih napadih, pa naj so prihajali od katerekoli strani. To so mu pri višjih oblastih zelo zamerili. Ali on se ni podal; vedno je rekel: Saj se ne bom zaganjal za psom, ki me oblaja na cesti. Naj preiščejo moje delovanje do zadnje pičice, pa ne bodo našli nekorektnosti. Kaj bi se torej zagovarjal?" Diplomacija je bila Schreinerju tuja. To je bil vzrok, da Schreiner kljub nedvojbenim zaslugam vse svoje dolgo službovanje ni prejel ni najmanjše odlike, ni najponižnejšega naslova. To ga je peklo; v naših očeh pa morda še poviša njegovo veljavo.

V kolegijalnem in družabnem življenju pa je Schreiner tiral ta svoj princip včasih malo predaleč. Ponos mu je branil, da bi bil kako nesporazumljenje, čegar ni bil prav nič kriv, s pojasnitvijo odpravil iz sveta. Tako je ostala marsikatera mržnja, ki je manjšala število njegovih prijateljev. V uradnem življenju je često bila kriva skrajna doslednost v varovanju uradne tajnosti, da so tovariši rezali Schreinerju na rovaš marsikateri neuspeh v kompetenci ali drugih ozirih, ki je bil Schreiner na

njem čisto nedolžen. Znano mi je več takih slučajev, v katerih so bodisi napačne informacije ali pa lastne krive sumnje Schreinerju podtikale dejanja in namere, ki so bile v diametralnem nasprotju z resnico. Iz tega je nastala mržnja, iz mržnje hladnost ali pa še celo sovraštvo. Tudi v teh slučajih je ostal Schreiner zvest svojemu principu. Mislil si je: „Bodo že spoznali, da so mi delali krivico, potem bo pa zopet vse dobro.“ Ali to se ne da vselej spoznati iz lastne moči, in tako je ostalo marsikako sovraštvo, ki je bilo popolnoma neutemeljeno.

Zdelo se mi je potrebno, da sem izpregovoril o tem nekoliko obširneje, ker to lahko pojasni marsikatero krivo sodbo o Schreinerju.

Vse lastnosti so Schreinerja usposabliale za voditeljsko mesto: organizatorski talent, objektivna kritičnost, nagla apercepcija, ogromno znanje, pedagoški takt, potrebna energija, vse to je bilo Schreinerju dano. Posebno je natančno poznal sposobnosti vsakega učitelja v učiteljskem zboru zavoda in je vedel vsakemu poveriti prikladno delo. Ustroj zavoda je poznal do zadnje pičice. To najbolje svedoči ta-le stavek v nekem inspekcijskem protokolu: „Sigurnost, s katero je ravnatelj korigiral učno sliko o lekciji, pri kateri niti prisoten ni bil, je pač malokomu na razpolago.“

S svojim lastnim navdušenjem za stvar je vedel vselej navdušiti tudi učitelje posebno za kakšno potrebno novotarijo. Če je bilo treba preizkusiti kako novo metodo, je v to vedno izbral tistega učitelja, ki ga je poznal kot najsposobnejšega za tisto delo.

Največjo skrb je obračal na to, da bi učiteljišniki odnesli kar največ znanja iz zavoda. Vedno se je trudil, da vzdrži zavod na višku pedagoške znanosti. Po njegovem prizadevanju se je uvedel na zavodu pouk v štajerski zgodovini in v stenografiji.

Pri vsaki priliki je poudarjal važnost telesne vzgoje. Zato je vedno bodril k pouku na prostem, k šolskim izletom in sprehodom, k terenskim vajam pri telovadbi. Če je le mogel, se je takih izletov udeleževal sam.

Te dičnosti so izvirale iz velikega veselja, ki ga je imel Schreiner do svojega poklica. Z vso dušo, z vsem srcem je bil učitelj. Sam je vedno rekal: „Če bi trebalo na novo voliti poklic, pa bi ne hotel izbrati drugega ko učiteljskega.“ Poučeval je — lahko rečemo — vse svoje življenje. Od drugega gimnazijalnega razreda dalje se je s poučevanjem vzdrževal sam do konca svojih študij. Na univerzi je poučeval otroke tedanjega finančnega ministra de Pretisa. Pri tem je bival v počitnicah vedno na Moravskem. Tu in pri vojakih — kot enoletni prostovoljec je služil v češkem polku — se je priučil češčine in iz lastne marljivosti in v občevanju v Pretisovi hiši francoščine.

Poučevanje je bilo Schreinerju uživanje, občevanje z mladino naslada. Iz bogate zakladnice svojega ogromnega znanja je z veseljem sipal bisere med ukaželjno mladino. Zelo resno je vedno smatral to delo: za vsako uro se je skrbno pripravljal.

Največje veselje so mu bili meščanski tečaji. Tukaj je lahko globlje posegal in se povzpел na višjo stopnjo. Njegova predavanja so bila skrbno izbrana, dovršena po vsebini in obliki. Teh tečajev je priredil vsega skupaj pet in sicer l. 1892/3., 1900/1., 1905/6., 1912/3. in 1919/20. Kako se je veselil tega zadnjega! Pisal mi je: „S posebnim zadovoljstvom me navdaja to, da morem — prvokrat v svojem življenju — predavati v tem tečaju v svojem materinem jeziku.“ — Pa mu ni doživel konca...

Kako neutruđen in marljiv je bil Schreiner, nam kaže tudi l. 1912/3. Tega leta je bil, kakor smo videli zgoraj, meščanski tečaj na mariborskem učiteljišču. Vsakdo lahko razume, da je bilo to šolsko leto za Schrei-



nerja zelo naporno, in vendar je isto leto v času od 26. avgusta do 7. septembra 1912 priredil v Ljubljani imenom Slovenske Šolske Matice počitniški nadaljevalni tečaj z vseučiliškim značajem za učitelje. Zamislil in organiziral je ta tečaj Schreiner sam. Schreiner je izborno razumel, poiskati si najboljše sotrudnike, najbolj poklicane med poklicanimi. To je dokazal tudi pri tem tečaju. Predavali so: Dr. Jos. Tominšek (Ėстетika - kritika - naivnost), dr. Karel Ozvald (Psihologija izpovedi s posebnim ozirom na otroka), Schreiner (Značajnost in značajna vzgoja), dr. Fran Ilešič (Ljudska etimologija. Tujke in izposojenke. Zgodovinski razvoj o pomenu besed. Besedne skupine. Jugoslovanski jeziki in dialekti. Rekonstrukcija starejšega jezikovnega stanja iz sedanjih oblik in glasov.), Iv. Grafenauer (O ustanovitvi slov. pripovednega slovstva), dr. Leopold Poljanec (Kako prebavljamo najvažnejša živila. Življenje v domači mlaki. O mravljah. O praživalih, ki povzročajo nalezljive bolezni), dr. Gv. Sajovic (Žival-rastlina. Pregled rastlinskega sistema. Na rastlinskem cvetju. Pogled na botaniški vrt in prirodopisni oddelek dež. muzeja. Naše kače), dr. Pavel Grošelj (Spektralna analiza. Novi žarki in brezžični brzojav. Visoke in nizke temperature v moderni tehniki. Molekuli in atomi. Naše osolnčje. Kako je zgrajeno naše vesoljstvo), Alfonz Vales (Izbrana poglavja iz kemije in mineralogije), Luka Lavtar (Logaritmi. Neskončne vrste. Obrestno-obrestni in rentni računi). Predavanja so bila dopoldne od 7.—12., popoldne ali na večer so bili poučni izleti in demonstracije. Slušatelji so si ogledali: deželni muzej, botaniški vrt, potresno opazovalnico in stacije za opazovanje brezžičnih brzojavov, plinarno, elektrarno, predilnico, še enkrat deželni muzej pod vodstvom dr. Mantuanija, vodovodno črepalko v Klečah, papirnico v Vevčah. Nad 60 slušateljev je poneslo s seboj tako lepe spomine s tega tečaja, da je bila

obča želja, da bi se ti tečaji i nadalje prirejali. To je bila tudi Schreinerjeva namera, in že l. 1914. je bilo vse pripravljeno za drugi tečaj, pa je izbruhnila vojna, ki ga je preprečila. Imenitni načrt za ta tečaj gl. Pedagoški letopis Sl. Š. M., XIV. zvezek, str. 89!

Organiziral je Schreiner rad in organiziral je dobro, Ker je dobro poznal vzgojno in poučno silo potovanja, se je trudil, da bi uvedel v okrilju Slov. Š. Matice skupna potovanja za slovensko učiteljstvo. Za l. 1911. je bilo vse pripravljeno za tako potovanje na slovenski jug, Dalmacijo, Hercegovino, Bosno, Zagreb, vsa prometna podjetja so dovolila znižane cene, „vodnik“ je bil sestavljen, po vseh postajah so se že pripravljali domači odbori za sprejem slovenskega učiteljstva, a je preteča kolera oplasila udeležence, ki se jih je bilo zglasilo nad 50, in potovanje se je moralo v zadnjem trenutku odpovedati. Schreiner pa ni opustil te misli: že l. 1913. je pričel pripravljati za to potovanje, ki bi se naj izvršilo l. 1915. Vojna je vsako nadaljno stremljenje v tej smeri temeljito preprečila.

Pač pa je priredil par takih potovanj z mariborskimi učiteljiščeniki. L. 1912. je bilo petdnevno potovanje v Celovec, preko Karavank v Bled, Bohinj, Gorico, Trst dali vse znamenitosti teh krajev, uživali lepoto vožnje preko Karavank, nebeške okolice Bleda, Vintgarja, Bohinja, Gorice, se naslajali na divnem pogledu na morje na poti iz Gorice v Trst, se divili ob postojnskih čudežih.

L. 1913. je priredil drugo tridnevno potovanje v Pulj, na brionske otoke, v Trst in Postojno. Tega izleta se je udeležilo tudi večje število slušateljev in slušateljic meščanskega tečaja, ki se je vršil tisto leto na mariborskem učiteljišču.

Vseh teh in še drugih načrtov je bil Schreiner poln. Njegov duh je vedno snoval in iskal dobro in novo, s čimer bi mogel koristiti slovenski mladini in slovenskemu

učiteljstvu. Pa so se zlasti v zadnjih časih našli nekateri, ki so očitali Schreinerju starokopitstvo in zastarelost v pedagoških nazorih. O, kako krivico so mu delali! Zaradi tega, ker se ni povsem strinjal s seksualno vzgojo, zaradi tega, ker je visoko cenil sramežljivost, zaradi tega, ker je smatral vero temeljem vzgoje, skratka, zaradi tega, ker ni slepo podpisoval vsake dnevne puhlice, še nimamo nikake pravice, ga smatrati starokopitnežem. To Schreiner prav gotovo ni bil. Nasprotno, z živahnim, reči smem, mladeniškim zanimanjem, s pozornim, a seveda kritičkim očesom je sledil vsemu razvoju na pedagoškem polju, je zasledoval vsako novo gibanje. In kar je spoznal dobrim in pravim, to je takoj in brezpogojno sprejel. Če hočemo biti pravični, moramo priznati, da se imamo skoro za vse, kar je slovensko šolstvo v zadnjih desetletjih pridobilo dobrega in novega, zahvaliti Schreinerjevi posredni ali neposredni inicijativi. To pričajo njegove „Jezikovne vadnice“, njegove „Čitanke“, njegove „Nemške vadnice“; o tem govori njegova ocena za Lavtarjevo računsko metodo, njegov sprejem Kernove teorije v jezikovnem pouku, Jungejeve in biološke metode v prirodopisju, njegova uvedba poučnih šolskih izprehodov, izletov, pouka na prostem, njegovo zanimanje za Schießlovo razvijajoče-upodablajoče in pa za prosto spisje, njegovo razumevanje umetniške vzgoje in naravnega risarskega pouka, njegova briga za mladinsko skrbstvo in zavetišča za nedoletne, njegova živa podpora protialkoholnemu gibanju, njegova razmišljanja o prireditvah za šoli odraslo mladež med 14. in 18. letom, njegova pozornost za telesno vzgojo učencev, njegovi nazori o koedukaciji, samovladi v šoli, o seksualni vzgoji. Ves repertorij pedagoških vprašanj zadnjih 30 let imamo tukaj zbran, vsem je Schreiner odkazal pristojno mesto, za vsako se je zanimal, o vsakem je kritičsko razmišljal, nobenega ni prezrl. Seveda je moral to storiti kot učitelj

pedagogike; kako pa je vedel vporabiti vsako dobro novo pridobitev, to nam ravno kaže Schreinerja v pravi luči. In ta nam osvetljuje Schreinerja kot naprednega, modernega pedagoga, nikakor kot starokopitnega, okostenelega, zastarelega šolnika. Njegove „Čitanke“ so pri nas prve uvedle princip, da v nje ne spadajo poučni realni spisi. Čitanka bodi učencu najljubša in najzabavnejša knjiga. Zato naj imajo njeni spisi leposlovno ceno in pripovedno obliko. Le najboljše iz slovenskega slovstva spada v čitanke, le najdovršenejše po vsebini in obliki. Pa poglejte, če ni čtivo izbrano po teh načelih!

V „Jezikovnih vadnicah“ je zopet prvi v nas postavil jezikovni pouk na novo stališče s tem, da je tesno združil slovnico, pravopisje in spisje.

In v „Nemških vadnicah“ pa je krenil povse novo pot. Tu je popolnoma prekinil s staro navado. Zapustil je neplodno gramatikalno metodo, pa pričel z govornimi vajami na podlagi predmetov iz okolice učenčeve in dalje na Janskega stenskih podobah, po načelu: ob učenju živega jezika je treba najprvo poslušati, potem govoriti, nato pisati in čitati, končno še le pride slovnica s svojimi pravili. To je naravna pot, tista, ki jo hodi človek, kadar se uči materinščine. Vendar Schreiner ni vporabljal strogo analitične metode, temveč jo je vezal s sintezo. Zanimivo je, kako je prišel do tega, da se je lotil „Nemških vadnic“. Ferment za to je bil seveda že v njem, ko mu je došlo zaporedoma nekaj recenzijskih primerkov za pouk nemščine na slovenskih šolah. Več ali manj je bila v njih vseh tista stara slovniška metoda, ki jo je moral Schreiner zavreči na podlagi svojega prepričanja. Odklonil je torej vse in predlagal, naj se ne sprejme nobeden teh rokopisov v natis. Nato ga je pozvalo ravnateljstvo založništva šolskih knjig, da naj vendar on napiše novo knjigo, če mu že ne ugaja no-

beno predloženih. Schreiner je sprejel poziv in poslal načrt za novo knjigo, ki je naučnemu ministrstvu tako ugajal, da mu je naročilo, naj sestavi knjigo, na kar sta skupno z dr. Bezjakom napisala temeljno delo za pouk v modernih jezikih na drugojezičnih šolah. Preko njih ne bo mogel nihče, kdor bo v bodoče pisal slične knjige. To kaže že Tumlrzeva nemška vadnica, ki je bila z upoštevanjem Schreiner-Bezjakovega principa sestavljena za pouk nemščine na vseh drugojezičnih šolah v Avstriji. Princip je isti, le da je šel Tumlrz do skrajnih konsekvenc, da je knjiga skoz in skoz le nemška in da so vaje veliko lažje in stopnjevanje počasneje.

Da je stal Schreiner vedno na višku pedagoške vede in da je bil vedno za zdrav napredek prav do konca svojih dni, kaže tudi ustroj vadnice na mariborskem učiteljišču. Poznam vadnice, ki imajo le 4 ali 5 razredov z enim samim letnikom v vsakem razredu, torej 4 ali 5 šolskih let. Ker je vrhu tega število učencev omejeno, šolsko obiskovanje izborno, material učencev izbran, je razumljivo, da je poučevanje v takih vadnicah kaj lahko, da so učne slike vzorne in uspehi popolni. Schreiner pa je bil tega mnenja, da bodi vadnica tako urejena, da nudi učiteljiščnikom priliko, seznaniti se osobito s poukom v oddelkih. Zato je bila vadnica v Mariboru tako urejena, da je bilo v štirih razredih osem šolskih let, da so vadničarji torej kakor v navadni ljudski šoli pohajali vadnico do dovršenega 14. leta. Najraje bi bil Schreiner priklopil vadnici še kompletno enorazrednico, da bi se učiteljiščniki seznanjali tudi s tem najtežavnejšim ustrojem ljudske šole. Na vadnici so bile vpeljane vedno najboljše metode. Po vsej pravici je bil Schreiner mnenja, da so vadnice prava tla za preizkušavanje novih metod, kjer je to mogoče brez eksperimentiranja.

Velik prijatelj je bil ekskurzijam. Sam je še zadnja leta prirejal popoldanske izprehode z učiteljiščniki. Tu je

prišlo vse na vrsto: geologija in prirodopisje, fizika in kemija, geografija in zgodovina, poezija in atletika. Tudi celodnevne izlete je prirejal po sistemu „potnikov“ (Wandervögel): živila in pa potrebno posodje so jemali s seboj, da so si na prostem kuhali, prirejali kako zabavno igro ali tekmo pod vodstvom telovadnega učitelja in vedno vezali prijetno s koristnim.

Godbi je Schreiner pripisoval velik vpliv. Vsako leto so se prirejela na učiteljišču z učiteljiščniki in vladničarji muzikalna predavanja, ki so bila včasih pravi koncerti.

Kje je tu nazadnjaštvo? Lehkomišlno ravnajo tisti, ki presojujejo Schreinerja na tak način iz posameznih malenkostnih potez ali morda celo besed, ne da bi vpoštevali vsega njegovega tako bogatega delovanja. Tako lehkomišlno kakor tisti, ki so prirekali Schreinerju tudi radi jezika v njegovih spisih, in ki jim je dr. Fran Ilešič in Postojno. Pod Schreinerjevim vodstvom so si ogle-tako temeljito posvetil v 4. številki „Popotnika“ od dne 15. aprila 1904. Vse to, kar je tako nepobitno napisal dr. Ilešič tedaj, velja še danes. Še danes čini tisti, ki Schreinerja ocenjuje tako malenkostno, k e r g a h o č e o b s o d i t i, herostratsko delo, ki je daleč od šolsko - k u l t u r n e g a stremljenja.

Devet let je Schreiner opravljaj posle okrajnega šolskega nadzornika v mariborskem okraju. Da spoznamo vso njegovo vrlino na tem torišču, je treba omeniti, da je prevzel nadzorništvo za imenitnim Robičem, ki je bil pri učiteljstvu izredno priljubljen. Ni bilo torej lahko, nastopiti to dedščino. Schreinerju pa so bile dane lastnosti, ki so ga povse usposabljele za nadzorniško delovanje: hitro opazovanje, brzo in pravilno apercipiranje, pravilna sodba, velika vestnost, stroga pravičnost,



lepe oblike v občevanju, blago mišljenje, vesela čud. Najboljše merilo za njegovo kvaliteto kot nadzornik je gotovo to, da je preko lic učencev šinilo veselje, kadar je stopil Schreiner v šolo. Schreiner je bil nadzornik tiste vrste, o katerem govori Bohnstedt, da „kadar stopi v šolsko sobo, je tako, kakor če bi posijalo solnce vanjo“. Zato se ne bomo čudili, da se je veselil tudi učitelj, če je prišel Schreiner nadzorovat. To so mi večkrat pripovedovali razni učitelji mariborskega okraja. In to so bili ravno najboljši in najinteligentnejši učitelji. Nesposobneži, nemarneži in lenuhi seveda so se Schreinerja bali, kajti tem je bil strog, neizprosen sodnik. Schreinerju je bila v prvi vrsti na srcu dobrobit šole in mladine, in v njenem interesu je zahteval od učitelja največje delavnosti in strogega izpolnjevanja dolžnosti. Kjer ni našel tega, tam je postal trd, morebiti včasih malo prehud. Morebiti bi se bil moral v kakem slučaju zadovoljevati tudi z dobro voljo, kjer niso zadoščale sile, in ni bila lenoba in nemarnost vzrok neuspehom. Ali to so bili le prav posamezni slučaji, in si je treba poudariti, da je bila sempatja strogost neobhodno potrebna.

V Schreinerjevi nadzorniški dobi je na pedagoškem polju bilo veliko valovanje: od vseh strani se je klicalo po reformi pouka, po preustroju učilnice v vzgojevalnico. Schreiner je povsod kazal učiteljstvu nove, plodonosne poti, puščal razpravljati pri domačih in okrajnih konferencah o vseh novih vprašanjih, povsod uvajal nove metode, kjer je bilo potreba: Lavtarjevo pri računstvu, Schieblovo pri spisju, Jungejevo in biološko pri naravopisju, Ritterjevo pri zemljepisju in podaril učiteljstvu Čitanke, Jezikovne vadnice in Nemške vadnice, pa učiteljicam ročnih del skupno z dr. Bezjakom slovensko terminologijo za ženska ročna dela. Povsod je klilo, vrelo novo življenje. Nič se nisem čudil, ko sem od več učiteljev mariborskega okraja, ki so bili iz Schreinerjeve

dobe, slišal trditi, da je tedaj pričela za šolstvo mariborskega okraja zlata doba napredka in navdušenja. Saj pa je mariborski okraj tudi kmalu zaslul po deželi, da ima veliko število dobrih šol in izvrstnih učiteljev.



Schreinerjevo literarno delovanje je bilo toliko obširno, kolikor mu je pripuščal pičlo odmerjeni čas. Če bi bil imel več časa, bi bil Schreiner napisal še mnogo več. Načrtov je imel vso glavo polno. Njegovi spisi so ti-le: Grundzüge der Geologie mit besonderer Berücksichtigung der geologischen Verhältnisse Tirols. Bolcan 1882. — Botaniški listi. Slovenska Matica 1884. — Različni sestavki prirodopisne vsebine v Kresu 1886 in 1887. — Der naturgeschichtliche Unterricht an der einklassigen Volksschule. Bolcan 1889. — Fizika ali nauk o prirodi. 2 zvezka. Dr. sv. Mohorja. 1889, 1891. — Različni pedagoški spisi v „Tiroler Schulfreund“ 1886—1890. — Zgodovina zavoda v programu mariborskega učiteljišča l. 1892. — Prirodopisni pouk v ljudski šoli. 1895. Skupno s prof. J. Koprivnikom. Predelano in razširjeno po gori omenjeni knjigi: Der naturgeschichtliche Unterricht. — Razni pedagoški sestavki v Popotniku od l. 1890. dalje, med temi so posebno opozoritve vredni „Psihološki listi“ v letnikih 1893. in 1895. — Referati o knjižnih novostih na pedagoškem in prirodoznanstvenem polju v Österreichischer Schulbote od l. 1893. dalje. — Nemško-slovenski slovarček za pouk v ženskih ročnih delih. 1897. Skupno z dr. Bezjakom. — Prispevki za Frischevo knjigo „Einführung in das Lesebuch“. 1898 dd. — Nemška vadnica za slov. ljudske šole. 1897 dd. Skupno z dr. Bezjakom. Prevedena na hrvaščino in italijanščino. — Sestavka A. M. Slomšek in Leopold Hasner, Ritter v. Artua v Frischevi knjigi: Biographien österreichischer Schulmänner. — Navodilo k Nemškim vadnicam. 1897. — Čitanka. Izdaja v štirih



delih. 1900 dd. Skupno z Fr. Hubadom. — Navodilo k 2. in 3. delu čitank za o. lj. šole. 2 zv. 1902 d. — Slovenska jezikovna vadnica za tesno združeni pouk v slovnici, pravopisju in spisju. 1903—1914. (Skupno z dr. Bezjakom.) — Kratke opombe k jezikovnim vadnicam. 1903. — Analiza duševnega obzorja otroškega in dušeslovni proces učenja. Nauk o formalnih stopnjah. 1903. — Čitanka. Izdaja v treh delih. 1917. — Veliko člankov in spisov v knjigah Slov. Šolske Matice.

Leta 1900. pa je ustvaril svoje remek-delo, veliko kulturno delo, ki bo obdajalo njegovo ime z neminljivo slavo, dokler bo živel slovenski narod: osnoval je Slovensko Šolsko Matico. Tej je bil predsednik ves čas prav do svoje smrti. Vrsta publikacij Sl. Š. M., ki so šle vse preko Schreinerjevih rok, nam priča o njegovem neutrudnem delovanju. Njegove prave zasluge za Sl. Š. M. pa bode ocenila kasnejša doba: vedno šele zgodovina piše pravično sodbo. Po mojem prepričanju Schreiner lahko mirno pričakuje to sodbo: glasila se bo njemu v čast. Očitano se je Schreinerju v zadnjem času, da Matica nazaduje in da nima jasno začrtanega programa. Preglejte no Letopise, pa bode videli, kako bogat program je imela Sl. Š. M. Pri postanku je bil določen natančen knjižni program, med drugim tudi: Zgodovina slovenske pedagogike. Tudi izdajanje slov. prevodov pedagoških klasikov je bilo vedno v Schreinerjevem načrtu. Ali je bila njegova krivda, da se ni izvršil ves bogati program? Klical je delavce, pa jih ni bilo; bili so mu obljubljeni rokopisi, pa so izostajali; skromna gmotna sredstva Sl. Š. M. niso pripuščala, da bi le-ta vse sama izvršila in izdajala vse potrebne in nameravane knjige, zato je Schreiner iskal na vse strani založnikov, pa jih ni našel; še l. 1910. in 1911. se je trudil, da bi bil dobil založnika za slov. izdajo Försterjevih pedagoških spisov (gl. Pedag. Letopis X. in XI. zv. Poročilo), pa zastonj. Tudi za

izdajanje tistih knjig, ki baje ne spadajo v področje Sl. Š. M., ni dobil drugega založnika, in zato jih je publicirala Sl. Š. M. Da je med vojno Sl. Š. M. le vegetirala, to je res, toda, ali smemo to rezati Schreinerju na rovaš? Vojna mu je odvzela skoro vse sodelavce: pozival je na vse strani, pa od nikoder ni bilo aktualnega prispevka. Bil je torej primoran, sam prijeti za pero... zdaj se pa očita njemu, kar je bila krivda drugih. Kolikokrat je moral tožiti Schreiner, da ga puščajo pisatelji z že obljubljenimi prispevki na cedilu. In večkrat je moral v zadnjem trenutku sam prijeti za pero, da so sploh mogle iziti Matičine knjige. Na srečo je vedno vedel napisati kaj takega, kar je bilo vredno, da se čita. Bodimo pravični!

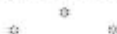
V programu Sl. Š. M. so bila tudi pedagoška in splošno poučna predavanja. Iz Poročil v Letopisih lahko razvidiš, koliko imenitnih predavanj je vršila Sl. Š. M. po svojih članih, razvidiš pa tudi, da se je učiteljstvo vse premalo okoriščalo te izborne institucije, ki je tudi potekla iz Schreinerjeve inicijative.

Ves čas svojega službovanja je Schreiner dobival recenzijske primerke pedagoške in naravoznanstvene vsebine za ljudske in meščanske šole, učiteljišča in srednje šole v presojevanje. Vsega skupaj je poteklo gotovo kake pol stotine takih recenzij iz njegovega peresa, če ne več.

Kadar so se vršila pri višjih šolskih oblastvih kaka važna posvetovanja o pedagoških vprašanjih, vselej je bil tudi Schreiner pozvan v sodelovanje.

Po prevratu je vlada v Ljubljani sestavila anketo, ki bi naj osnovala jugoslovansko šolstvo na težnjam časa odgovarjajoči podlagi in na čelo te ankete pozvala Schreinerja. Lansko zimo (1919) je ta anketa prav marljivo poslovala in se posvetovala skoro vsakih 14 dni.

Če pregledamo Schreinerjevo delovanje na podlagi teh podatkov v velikih obrisih, ker se v podrobnosti ne morem spuščati, pa že vidimo, da je bilo ogromno. On bo pač lahko dajal odgovor za podeljeni mu funt, ker ga ni zakopal, temveč marljivo gojil in vporabljal.



Schreinerjevo življenje je bilo skoz in skoz čisto. Bil je eden tistih redkih mož, ki žive po svojih lastnih naukih. Zato je bila njegova beseda tako prepričevalna: potekala je iz žive notranjosti. Tu ni bilo nič narejenega, nič hlinjenega. Kar je učil Schreiner, to je stalo vse živo v njem, to je bil temelj njegovega lastnega življenja, to je slonelo na njegovem neomajnem naziranju sveta, ki je poteklo iz njegove jasne in svetle filozofije. Podlaga njegove filozofije je bila krščanska vera. Zato je bil tudi prepričan, da bodi vera temelj vzgoje. Smoter vzgoje pa bodi značajnost. Na to je polagal največjo ceno. Ker je bil sam značaj, čist in trden.

Ena najvažnejših kreposti na človeku se je zdelo Schreinerju sramežljivost. On sam si jo je ohranil neomažeževano do konca svojih dni. Smatral jo je za podlago ne samo etičnega, temveč srečnega življenja. Kdor resno premisli posledice nesramežljivosti, mu mora pritrditi. Iz tega svojega mišljenja je moral biti nasprotnik izrastkom seksualne vzgoje. Odločno se je protivil temu, da bi se deci v šoli govorilo o spolnosti. Njegova čisto pravilna misel je bila ta, da velja v deci vzbuditi sramežljivost in ohraniti nedolžnost: s tem jo najbolje obvarujemo nevarnosti, ki prete od te strani. Prepameten je bil, da bi ne bil smatral za potrebno, doraščajočo deco poučiti tudi v spolnem oziru. To pa spada v obiteljski krog in nikakor v šolo. Če kje, je treba tukaj individualizirati in pogoditi pravo priliko in pravi trenotek za to. Prezgodaj je morebiti še nevarnejše in lahko kvarnejše kakor prekasno.

Oče in mati sta poklicana, da izvedeta to nalogo, ne pa učitelj. Ta dva morata poznati svojo deco tako natančno, da vesta, kdaj pride pravi čas za ta pouk, ki se mora izvršiti kar najneprisilneje. To je bilo njegovo mnenje in to mnenje je možato zastopal, pa so mu očitali — zastarelost . . .



Schreiner je bil izvrsten soprog in oče. Oženjen je bil dvakrat: prvokrat se je poročil l. 1878. z neko Dunajčanko, ki mu je umrla po enoletnem zakonu. V drugo je poročil l. 1881. Slovenko Olgo Rožnikovo, ki mu je bila do konca vedno verna družica in ki je z njo živel v naj-srečnejšem zakonu. Iz tega zakona se je porodilo šest otrok, od katerih sta dva umrla v zorni mladosti. Izmed odraslih mu je sin, dr. Hínko, postal sodnik, tri hčerke pa so se posvetile učiteljskemu stanu.



Tovariš je bil Schreiner dober, pa veren in zvest prijatelj. Za tovariše se je vedno toplo zavzemal. Prijateljev pa ni imel mnogo: včasih je bil malo pretemperamenten in odkritosrčen, kar mu je sem pa tam odtujilo tega ali onega. Iskren in odkritosrčen je bil Schreiner skoz in skoz, njegova beseda je bila možata in zanesljiva. Kdor ga je poznal, ga je moral spoštovati. Schreiner je bil vse svoje žive dni poštenjak; prav v smislu Boileaujevih besed, ki sem jih postavil na čelo tem vrstam.



*Alfons Vales:*

## Henrik Schreiner kot prirodopisec in prirodnoslovec.

V naslednjih vrsticah hočem na kratko označiti delovanje pok. Schreinerja na prirodopisnem in prirodoslovnem polju in dodati nekaj osebnih spominov, ki kažejo, kako stališče je pokojnik zavzemal glede pomena in načina poučevanja teh ved.

Schreiner si je izvolil prirodopis kot glavni predmet, matematiko in fiziko kot stranski stroki svojih vseučiliških študij. Kot učitelj in pisatelj se je bavil z omenjenimi predmeti le za časa svojega službovanja na učiteljskiču v Bolcanu, to je do l. 1890. Prvi njegov spis je izšel l. 1882.: *Grundzüge der Geologie mit besonderer Berücksichtigung der geolog. Verhältnisse v. Tirol.* To brošurico je Schreiner spisal najbrž, ker ni bilo na bolcanskem učiteljskiču primerne knjige za geološki pouk. Od tega časa naprej so izhajali Schreinerjevi spisi v Slov. Matici, v Kresu in v knjigah Družbe sv. Mohorja.

Daljšo razpravo je objavil pokojnik v Letopisu Sl. M. l. 1884 z naslovom „Botaniški listi“. V tej razpravi, ki je razdeljena v pet poglavij, opisuje pisatelj važne pojave iz ustroja in življenja rastlin, upoštevajoč tudi pomen rastlinstva za človeka. Vse delo je pisano zanimivo in tudi opremljeno s potrebnimi slikami.

V letih 1885 in 1886 je bil Schreiner sotrudnik Kres-a. Ko so v osemdesetih letih preteklega stoletja zbudili Pasteur-jevi poizkusi z glivami cepljivkami pozornost

sveta, je objavil Schreiner v omenjenem listu l. 1885 spis „Bakterije in njih znamenitost v našem gospodarstvu“; pozneje je izšlo to delo kot brošurica v samozaložbi. V spisu govori pisatelj poljudno o veliki važnosti bakterij. za človeka in živali. Kdor se hoče v kratkem poučiti o življenju in delovanju bakterij, temu svetujem, naj seže po tej zanimivo pisani brošurici.

Po vplivu Darwinovih in Häcklovih naukov je izšel leta 1886 spis „Borba za obstanek“. Spis ima iz rastlinstva in živalstva polno lepih primerov, na katerih kaže pisatelj, kako divja med bitji boj za potrebne življenske pogoje. Istega leta je priobčil Schreiner spis „Deževniki“, ki sloni na zanimivih Darwinovih raziskovanjih in govori o „prirejanju črne prsti dejstvom črvov“.

Pokojnik je bil že v teh letih navdušen za skupno jugoslovansko delo. V Kresu 1886 pozdravlja z veseljem ustanovitev naravoslovskega društva v Zagrebu in pozivlja svoje rojake, naj pristopajo k društvu, da pomagamo „graditi skupno poslopje jugoslovanske prirodoslovne znanosti“. V ocenah hrvatskih knjig prirodopisne vsebine, kakor „Glasnik-a hrvatskega naravoslovskega društva“ in „Iz bilinskoga svieta“ vabi Schreiner občinstvo, naj se bolj zanima za hrvatsko književnost. Tako pravi v oceni knjige Matice hrvatske „Iz bilinskoga svieta“: „Skromno število udov Matice hrvatske svedoči prejasno, kako redkoma se spominjamo, da bi bilo dostojnejše iskati duševne hrane v bratovski književnosti hrvatski (kakor segati po nemških knjigah). Nemara pa je temu vzrok to, da Slovenci niti ne vedo, kaj jim književnost hrvatska ponuja.“

Leta 1889 je izdal Schreiner v Bolcanu „Der naturgeschichtliche Unterricht an der einklassigen Volksschule“ po Friderika Jungeja načelih. Prišedši v Maribor je začel v Popotniku objavljati ta spis v predelani obliki s sodelovanjem prof. Koprivnika. Pozneje, l. 1895,

je izšlo to delo kot samostojna knjižica z naslovom „Prirodopisni pouk v ljudski šoli“. Pisatelja se sicer naslanjata na Jungejevo metodo, v praktičnem delu knjige pa hodita svoja pota; predvsem upoštevata podrobno opisovanje mnogo bolj nego Junge. Ta knjižica je še za današnje dni izvrstna metodika prirodopisnega pouka za ljudske šole in popolnoma opravičena je trditev, ki jo čitamo v predgovoru: „Vsa pedagogiška književnost slovenska in nemška nima v tem obsegu in v tem smislu pisane praktične knjige o Jungejevi metodi, kakoršna je ta.“

Najobširnejše in med ljudstvom najbolj znano Schreinerjevo delo je „Fizika“ I. in II. del, izdala Družba sv. Mohorja 1889—1891.

Fiziko je čitalo naše ljudstvo z velikim zantmanjem. Lahko trdim, da je imela „Fizika“ za naš narod isti pomen iz prirodoslovja, kakor Erjavčeve „Domače in tuje živali v podobah“ iz prirodopisja. Schreiner se je tudi zavedal vrlin svoje knjige. „Veselila so me laskava priznanja in ugodne kritike o moji Fiziki“, mi je omenil pokojnik, „a posebno veselje mi je napravil priprost mož, prišedši v mojo pisarno me vprašat, zakaj ne razsvetljuje njegove hiše električna naprava, ki si jo je sestavil po navodilih v Fiziki. V diskusiji o tem predmetu sem res uvidel, da priprosto ljudstvo res razume in ceni mojo knjigo.“ — V III. delu „Fizike“, ki pa je ostal v rokopisu,<sup>1</sup> obravnava pisatelj mehaniko, optiko in akustiko v kulturnih slikah. Tako razlaga na pr. snov iz mehanike trdnih teles poljudno in zelo zanimivo s tem, da vodi čitatelja v gozd k drvarjem, kjer opazuje z njim orodja in opravila ter izvaja po teh opazovanjih fizik. zakone. Za razlago osnovnih pojmov iz hidromehanike si je izvolil pisatelj razne priprave in opravila na vrtu. Tudi ostali

<sup>1</sup> Rokopis sem dobil od g. nadučiteljice M. Schreinerjeve, za kar se ji prisrčno zahvalim.



del mehanike je zasnoval Schreiner v smislu koncentracije po sledečih naslovih: pri domu, pri potoku in reki, na polju in na travniku, v daljne kraje. Pisatelj je ponudil leta 1914 rokopis odboru Družbe sv. Mohorja, a so mu ga vrnili s pripombo, da za sedaj ni prostora. Kakor kažejo naslovi posameznih poglavij, je zasnoval Schreiner ta del Fizike v smislu Jungejeve metode. Iz metodiško didaktičnega stališča bi bilo želeli, da bi to delo izšlo v tisku.

Najljubši del prirodopisja je bila Schreinerju rastlinska sistematika. Kolikokrat me je povabil na botaniške izlete v mariborsko okolico. Ko sva botanizirala, sem imel priliko občudovati izreden Schreinerjev spomin za rastlinska imena. Omenil sem mu tudi, kako je mogoče, da pozna še sedaj toliko rastlin z latinskimi in nemškimi imeni, ko pač nima s tem predmetom opraviti že toliko let. „Rastlinstvo me je že od nekdaj veselilo“, je dejal pokojnik, „posebno sem se pa poglobil v to znanost v prvih letih svojega učiteljevanja v Bolcanu, kjer sem mnogo zbiral in tudi od svojih učencev zahteval, da so si sestavljali herbarije. Vsak herbarij sem natanko pregledal in ga ocenil z ozirom na vsebino in obliko. Vsak učenec je moral nesti iz zavoda zbirko najnavadnejših rastlin; zato so pa tudi moji učenci nekaj znali“, mi je s ponosom zatrjeval pokojnik. Schreiner je jako obžaloval, da je prišel v sedanji dobi herbarij nekoliko iz mode v šolah. „Taka zbirka rastlin, ki si jo je učenec sam napravil, je važno učno sredstvo; učenec ne bo tako lahko pozabil imen rastlin, ki jih je sam določeval; poleg tega ostane herbarij učencu drag spomin na dijaška leta za poznejšo dobo“, je omenil pokojnik. Ker se je Schreiner zanimal za sistem. botaniko, se je mnogo bavil z mislijo, da bi izdala Šolska Matica ključ za določevanje rastlin. Iskal je strokovnjaka, žalibog da ni našel pravega. Glowackega ključ ima sicer lep naslov „Flora slovenskih



dežel", a ne odgovarja praktičnim zahtevam. Glowacki je uporabil v svoji knjigi znake, ki niso primerni za hitro določevanje. Ključ, namenjen ljudskošolskim potrebam, bi moral biti zasnovan praktično, n. pr. po načinu nemške knjižice „Tabellen zur Bestimmung von Samenpflanzen v. dr. A. Schwaighofer“. Navzlic tem nedostatkom smo prirodopisci hvaležni, da je „Flora“ izšla, ker nam je prinesla izvrstno urejeno terminologijo.

Kot dober pedagog je videl Schreiner v rastlinstvu važen predmet tudi za ljudskošolski pouk. Prirodopisna metodika zahteva nazorno poučevanje na podlagi učil. Kje pa je lažje dobiti učila kakor v rastlinstvu; tukaj in skoro edino le tukaj ima lahko vsak učenec lastno učilo; učitelj vodi pouk in učenec opisuje po lastnem opazovanju.

Schreiner se je vedno zanimal za znanstven razvoj prirodopisja in tako tudi za novodobno panogo za biologijo. Glede pomena biološkega pouka za ljudsko šolo je pa bil pokojnik mnenja, da mnogi ljudskošolski učitelji precenjujejo biološki pouk in omalovažujejo opisovanje. Pred vsem je napačno obdelovati prirodopisne predmete že na srednji stopnji popolnoma biološko; učenec ni v teh letih še zrel za razumevanje takih pojavov, ker ne pozna še dovolj fizikalnih in kemijskih zakonov. Ako učitelj spretno pomaga in takorekoč polaga odgovore v usta, se bode učenec pač pravilno izražal o bioloških znakih, a razumel je navzlic temu ne bo, uspeh bode na videz dovoljen, v resnici ostane pa tak pouk vendarle verbalizem. Na srednji stopnji bodi opis glavna stvar; učitelj naj vadi učenca v samolastnem opazovanju, upošteva naj torej formalno nalogo prirodopisnega pouka, ki je izredne važnosti za učenca, ker ga sili k samostojnemu delu. Opisi po bioloških dispozicijah spadajo na višjo stopnjo. Kako svež po duhu je bil Schreiner še v poznih letih, sem imel priliko opazovati, ko je šlo za to, da bi se uvedel

v tedanje avstrijske šole delavni pouk po vzorcu Kerschesteinerja in drugih metodikov. Na bivšem štajerskem deželnem ženskem učiteljišču se je uvedel za poskušnjo tak pouk v fiziki in kemiji. Schreiner se je živo zanimal za potek tega pouka in napravil tudi načrt, v koliko bi se dala ta nova struja uvesti na moškem učiteljišču.

Tudi glede poučevanja v poljedelstvu na učiteljiščih je imel pokojnik svoje mnenje, namreč da je potrebno snov zdatno skrčiti, a ta minimum temeljito obdelati. Za slučaj, da ostane ustroj učiteljišča tak kakor je danes, naj se izloči pouk o živinoreji. Iz snovi IV. letnika naj bi prišla v poštev le čebeloreja in nauk o reji perotnine. Tudi snov III. letnika naj bi se precej skrajšala; temeljito bi bilo pa treba poučevati gojence v vrtnarstvu in sadjarji. Morebiti bodo pri preosnovi učiteljišč upoštevali merodajni činitelji te pametne nasvete.

V zadnjih letih se je na Schreinerju uresničil Sienkiewiczov izrek: Ko pride človek v gotova leta, si zaželi košček zemlje, ki bi ga sam obdeloval. Pokojnik se je zadnja leta mnogo bavil z vrtnarstvom, delal je tudi razne poizkuse z rastlinami. Večkrat je omenil: „Ko bi ljudje vedeli, koliko veselja ponuja vrt človeku, bi bolj upoštevali vrtnarstvo kakor do sedaj. Ni le materijalna korist, ki me veže na vrt, ampak v prvi vrsti veselje, ki ga občutim, ko vidim, da mi rastline dobro uspevajo; in dalje, kolikega pomena je vrt za človeško zdravje! Nikdar ne grem v šolo, ne da bi šel prej obiskat svojih rastlin. Nemci so spoznali veliko važnost vrtov v praktičnem in idealnem obziru in si zasnovali svoje „Schreibers Gärten“. Kako krasni vrtovi bi se dali napraviti n. pr. v mariborski okolici za uradništvo; žalibog pri nas se nihče ne briga za to.“

Schreiner ni obvladal le predmetov svoje stroke, ampak je bil takorekoč v vseh šolskih vedah doma, po-

leg tega ga je dičila še posebna lastnost, namreč izredno veselje do poučevanja. Kolikokrat je omenil, da bi se posvetil zopet učiteljskemu stanu, če bi prišel še enkrat na svet. Razmere so ga sicer prisilile, da je moral posvetiti svoje moči v prvi vrsti pedagogiki in splošni metodiki, vendar ni zanemarjal tudi svojega prvotnega poklica, ki ga je kot mlad mož vzljubil in v katerem je uspešno deloval kot učitelj in pisatelj.



*Ljudevit Černej:*

## Nekoliko osebnih spominov na ravnatelja Schreinerja.

Ko je odšel koncem šolskega leta 1889/90 ravnatelj Kaas v potrební pokoj, smo ugibali mariborski učiteljišniki, kdo neki da bo njegov naslednik. Slovenci smo si seveda srčno želeli Slovenca.

Proti koncu počitnic smo izvedeli, da je imenovan Schreiner iz Bolcana. Takrat se nam je godilo kakor tistim, ki so ga imenovali: nismo in nismo mogli verjeti, da se je res izpolnila naša želja. Schreiner — iz Tirolske — Slovenec? Kmalu pa smo se prepričali, da je bilo res tako.

Ko sem prvič videl moža, mi je imponiral. Bil je v najlepši moški dobi, pravi orjak. Iz oči se mu je brala ljudomilost, iz širokega čela pa učenost.

V našem letniku je prevzel pedagogiko. Kaka razlika med Kaasom in Schreinerjem! Kaas je bil po besedah nepozabnega globokega misleca profesorja Ehrata: „Ein Bücherreiter mit verrostetem Gehirn“. Podaval je pedagogiko dobesedno po slabih knjigah ter zahteval tudi take odgovore. Schreiner pa je podaval popolnoma prosto in tako zanimivo, da smo ga nehote strme poslušali. Da smo se tako največ že v šoli naučili, je jasno.

Imeli smo čustvo, da ima mož vso pedagogiko v zadnjem sklepu svojega mezinca in da se sploh v svojem življenju ni bavil z ničemer drugim.

V poznejših letih mi je večkrat sam pripovedoval, da je bila pedagogika zanj popolnoma novo polje, terra incognita, in da se je moral za vsako uro sam sproti učiti. Baval se je bil do tedaj samo s prirodoznanskimi vedami. Mislim, da označuje to najlepše njegovo vestnost, marljivost in nadarjenost.

V učiteljišču je zavelo novo, prijetnejše življenje. Schreiner je znal vzgojevati. Ni bil ozkosrčen prenapetnež, ki komaj čaka, kje bi mogel uničiti mladega neizkušnega človeka, temveč bil je moderen, globokomislec vzgojitelj.

Naj navedem v dokaz samo naslednje:

Nekega večera sva se bila s tovarišem in sostanovalcem Nemcem precej zakasnila in vračala sva se pozno domov, kar je bilo že takrat strogo prepovedano. Na ulici nama pride nasproti Schreiner. Tovariš hoče pobegniti v senco na nasprotni strani ulice, a jaz ga pograbim za suknjo in tako greva odkrito ravnatelju nasproti. Tedaj se nama pa izogne sam na drugo stran ulice. Ugibala sva, ali naju je videl ali ne. Drugi dan me pri izkušanju pokliče, pogleda mi resno v oči, pa da z roko znamenje, naj sedem, kakor bi hotel reči: „Kako boš pa kaj znal, če se vračaš tako pozno domov!“ Zazeblo me je pri srcu. Žal mi je bilo, da me ni izkušal, a imel sem ga od tedaj še rajši.

Nekoliko tovarišev se nas je odločilo, da pojdemo k plesnemu učitelju Eichlerju v plesno šolo, ki je bila ob enem šola za lepo vedenje. Šli smo k ravnatelju prosit dovoljenja. Rekel je: „Nimam prav nič proti temu; veseli me celo, če se nauče učiteljski pripravniki v pošteni družbi malce okretnosti in olikanega nastopa. Glejte samo, da pri tem ne bodete zanemarjali šole in da bo sploh vse prav!“

Schreiner je bil izboren učitelj. Pri učnih poskusih nam je bil najboljši svetovalec in voditelj. Iz njegove

kritike smo se največ naučili. Znal se je globoko utopiti v otroško dušo; on ni bil samo učen, temveč tudi rojen pedagog, ne učitelj rokodelec, temveč učitelj umetnik.

Obvladati je znal otroško srce in otroškega duha ter ga spraviti sigurno na pravi tir v dosego določenega smotra. O tem sem se imel priliko prepričati pozneje, ko je bil moj nadzornik in ravnatelj. Ljubil je mladino, zato je ostal kljub svojim letom izredno mlad in čil po duhu, zato se tudi ni mogel ločiti od šole in je takorekoč skoraj za katedro umrl.

Za slovensko osnovno šolstvo je bila velika sreča, da je prišel Schreiner na učiteljsišče. Ne le, da se je pod njegovim spretnim vodstvom vzgojilo mnogo dobrih, idealnih učiteljev, temveč povzdignil je s svojim neumornim delovanjem slovensko šolstvo sploh.

Slomšek - Schreiner - Bežek, te tri zvezde nam ne ugasnejo nikdar.

Ne bom našteval, kaj vse je storil Schreiner za povzdigo našega šolstva, opomnim samo na njegove dovršene članke v Popotniku, na njegove jezikovne vadnice in čitanke, na nešteto njegovih nedosegljivih, krasnih podavanj, zlasti pa na ustanovitev „Šolske Matice“.

To delovanje ve v polni meri ceniti samo tisti učitelj, ki je pred desetletji v potu svojega obraza iskal slovenskih navodil in pripomočkov, a je našel — razen v Popotniku — le malokaj. Danes pa lahko naš mali narod, kar se tiče šolstva, ponosno stopi v vrsto kulturnih narodov.

Čuditi se moramo, kako je Schreiner, ki se je šele po prihodu v Maribor začel baviti s pedagogiko in ljudskim šolstvom, zmoget to delo. Pripomogla mu je razen ljubezni marljivost in izredna nadarjenost.

Schreiner je bil kakor čebela. Od ranega jutra do poznega večera je delal in delal. O tem sem se prepričal

zlasti l. 1906/07, ko sem bil na vadnici. Kadarkoli sem prišel k njemu, sem ga našel pri delu.

Mož je silno mnogo čital. A znal je čitati s pridom, kakor malokdo. Vedno si je delal beležke.

Mislím, da ne škodujem spominu umrlega, ako povem tukaj svoje osebno mnenje. Schreiner se ni odlikoval toliko po samoniklih, lastnih idejah, kakor po porabi idej drugih. Bil je velikanski asimilacijski duh. Idejo, ki je drugemu samo nejasno svetlikala v daljavi, kakor zvezda skozi oblak, je pograbil in jo razvil tako jasno in vsestransko dovršeno, da ga je občudoval sam nosilec ideje ter klonil pred njim svojo glavo.

Seveda se ni čuditi, da se je pri preobilici idej, ki jih je Schreiner predelal s svojimi velikanskimi možgani, opazala tu pa tam nestalnost, ki se mu je tudi včasih očitala.

Toda to ne more zatemniti njegovih resničnih zaslug.

Kljub visoki starosti je bil čilega duha in mladeniško navdušen.

Ko sem l. 1919. nadzoroval šolo v Št. Jurju ob juž. žel., kjer je prebival v počitnicah pri svojih dveh hčerkah učiteljicah in kjer počiva zdaj njegovo truplo, sem ga povabil, naj gre drugi dan z menoj v šolo na Kalobje. Rad se je odzval temu vabilu. Korakal je dobro v hrib ter me učil, kako se mora pri taki hoji dihati.

Ko sva se vračala, je bil izredno dobre volje. Vso pot mi je razlagal razne načrte, ki jih je še nameraval izvesti. Med drugimi je bilo seveda tudi potovanje naših učiteljev na jug. Kdo bi si bil mislil, da bo odpotoval tako prehitro od nas — sam!

Nikakega priznanja ni žel Schreiner od bivših šolskih oblasti in to ostane zanj — poleg njegovih del — najlepše priznanje.





*Dr. France Veber:*

## Bežek — slovenski psiholog.

Z ozirom na velike zasluge, ki si jih je pridobil Viktor Bežek na polju našega vzgojstva, upam, da se ne bo pojme njegove psihologije. Primanjkuje mi prostora, da bi podrobno navedel vse njegove nazore, radi česar se hočem omejiti le na najglavnejše točke, ki imajo obenem neke vrste principijalno važnost. Ker Bežek sam navaja inozemsko literaturo, iz katere je poleg bogatega lastnega dela črpal svojo snov (Ziehen, Ebbinghaus in Jerusalem) — kar ga diči kot vestnega in poštenega pisatelja —, mi v sledečem orisu njegove psihologije tudi ni treba podajati raznih inozemskih struj, ki so nanj vplivale. Kot temelji za sledeči oris mi služi v glavnem Bežkovo „Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom, A. Osnovni nauki iz dušeslovja“, Ljubljana 1913; tega spisa se tičejo tudi vse v naslednjem navedene strani. Da olajšam čitatelju morebitno stvarno kontrolo, se poslužujem tudi le Bežkove strokovne terminologije in tudi sicer po možnosti le njegovih lastnih besed. Ker bo moje stvarno stališče in psihologicis mogel vsakdo zaznati iz mojih drugih strokovnih spisov, bom na koncu (V.) omenil le nekaj misli, ki se tičejo najprincipijalnejših vprašanj d a n d a n a š n j e psihologije.

I. Pojem psihologije, razmerje med fizičnimi in psihičnimi pojavi, metoda psihologije in razvrstitev psihičnih pojavov (str. 5—8).

Izpremembe vsega sveta, to je vsega, kar je, so dvojne: fizične ali psihične. Prve zaznavamo neposredno s svojimi čutili ali posredno z drobnogledi in drugimi pripomočki. Te izpremembe povzročajo mehanske, magnetske, električne ali kemijske sile. Izprememb druge vrste pa ne moremo zaznati ne s čutili ne posredno s pomočjo drobnogleda ali kakega drugega sredstva. Vendar vsakdo ve tudi za te izpremembe, ker jih vsak hip sam doživlja. Semkaj spadajo torej vsi notranji dogodki, kakor: spomin, preudarjanje, upanje, bojazen, misel, želja, radost in bol, dvom itd., dogodki, ki so do cela različni od drugih prirodnih pojavov in ki se zovejo psihični fenomeni. Dušeslovje ali psihologija ima torej nalogo, te psihične fenomene popisati, zložene po možnosti razstaviti v njih prvine in izsledovati zakone, po katerih te nastajajo, se razvijajo ter vplivajo druga na drugo.

Kljub svoji bistveni medsebojni razliki stoje psihični in fizični pojavi med seboj v najtésnejšem stiku. Ali delujejo prirodne sile na naše telo ter povzročajo v nas občutke, ali pa se naše notranje pobude javljajo na zunaj. Čustvo srama n. pr. nam žene v obraz kri, od strahu prebledimo, s svojo voljo vladamo mišice itd. Iz tega sledi, da je dušeslovcu neizogibno treba fizijološkega znanja; zato je tudi Viljem Wundt svojo znamenito psihologijo naslovil „fizijološko psihologijo“. Poleg tega pa mora psiholog opazovati druge osebe in v prvi vrsti spoznavati tudi samega sebe, to je, se posluževati introspekcije (pogleda v samega sebe), ki je v vzajemnem stiku z opazovanjem bližnjega glavni vir psihologije.

Že vsakdanja izkušnja uči, da razpadejo vsi psihični fenomeni nazadnje v tri vrste: zaznavanje, čustvovanje in hotenje. Že v vsakdanjem življenju ostro ločimo zaznavanje dogodkov, njih predstavljanje in spominsko obnavljanje pa razmišljanje o njih od čustev, ki nam jih

ti predmeti povzročujejo, čemur tudi odgovarja znano razlikovanje med „glavo“ in „srcem“. Ti pojavi (zaznavanja in čustva) so učinki zunanega sveta na našo dušo. Pa tudi to vemo, da se vnanjim vplivom odzivamo z raznimi reakcijami, bodisi da jih odbijamo bodisi da jih izkušamo pridržati, oziroma podaljšati. Ti notranji naskoki in odboji tvore ravno jedro našega hotenja. Potemtakem razpade psihologija v nauk o zaznavanju, čustvovanju in hotenju.

## II. O umovanju (zaznavanju).

1. Občutki, zaznatki in nazori, predstave (str. 8 do 59.)

Novorojeno dete čuti brezdvoma mnogotere vnanje in notranje dojme (dražljaje, mike) kot prijetne ali neprijetne, se jim odzivilje z reakcijami, a ne zazna njih vsebine. Občutki so mu le prijetna ali neprijetna čustva. Šele ko začne diferencirati razne ugodnosti ali neugodnosti, zazna vsebino občutkov, osobito ker ti občutki prav kmalu izgube svojo čustvenost in dete tem lažje zazna njih vsebino; zave se, da vzrok teh občutkov ni v njem, nego da prihajajo od predmetov izven njega, do katerih začne sedaj v prvi vrsti obračati svojo pozornost s tem, da iztegne n. pr. ročico po kakem predmetu ali obrne glavico in oči proti kaki osebi. Občutke moramo torej motriti z dvojnega stališča: kot ugodna ali neugodna čustva najnižje vrste ali pa kot zaznatke, na katerih slone vsa višja spoznavanja. Seveda povzročajo občutke vnanji in notranji dojmi, n. pr. mehanski pritiski ali udarci, svetlobni in zvočni valovi ali pa vegetativni dogodki (dihanje, uživanje hrane, prebavljanje in izločevanje itd.) v našem telesu. Vzporedno s tem so tudi občutki ali vnanji ali notranji; med prve spadajo vidni, slušni, kožni, vonjalni in okusni občutki, med druge pa n. pr. občutek glada, žeje, dušljivosti, tesnobe, gibni občutki itd., ki tvore v svoji skupini podlago našemu vsako-

kratnemu životnemu ali vitalnemu občutku. Te in slične razlike občutkov so kot take obenem njih vsebinske ali kakovostne razlike.



Viktor Bežek.

Razen po kakovosti se ločijo občutki med seboj tudi po svoji jakosti. Ta zavisi od jakosti vnanjega ali notranjega dražljaja: šumljanje neznatnega potočka povzroča rahlejši učinek, nego bučanje razljučenega morja, malenkostna vsakdanja žeja se ne da primerjati z žejo, ko je ta ali oni več ur hodil po razbeljenih pečinah itd. Jakost dražljaja, ki zadošča, da zaznamo še kak dražljaj, se zove dražljajska nižina, kavzalno tej nižini odgovarjajoči občutek pa minimalni občutek. Ako doseže dražljaj gotovo višino, ne more noben dražljajski

prirastek več zvišati občutkove jakosti; to je dražljajska višina, po njej povzročeni občutek pa maksimalni občutek.

Ker izgube, kakor rečeno, naši občutki kmalu svoj prvotni čustveni povdarek ali ton, zaznamo kmalu njih vsebino ter jih, zavedajoč se njihovih vnanjih in od nas neodvisnih vzrokov, projiciramo tja, od koder izvirajo. Tako prihajamo od prvotnih čustvenih občutkov do zaznatkov. Pri tem pa dobimo od enega in istega predmeta celo množino zaznatkov: zrelo jabolko nam povzroča razen vidnih in tipnih tudi vonjske in okusne zaznatke, ob zvonu zaznamo gledajoč barvo, kovinski sijaj, njegovo površino, poslušajoč njegov zvok itd. Ti zaznatki pa v naši zavesti ne ostanejo osamljeni, temveč jih, pripisujoč jih enemu in istemu vzroku — jabolku, zvonu itd. — strnemo v celoto. Take spojitve zaznatkov, ki nam dohajajo od enega in istega predmeta, imenujemo nazore. Združitev zaznatkov v celotni nazor je imeniten čin dušnega poslovanja, nekaka dušna sinteza, ki tvori že prehod k višjim umskim stopnjam. Pri tvoritvi nazorov sodelujeta že tudi pozornost in spomin.

Poleg izvirnih občutkov, zaznatkov in nazorov, ki jih povzročajo izvirni doživljaji, moramo ločiti še spominske ali mnemske občutke, zaznatke in nazore. Imenujemo jih predstave ali predočbe. Razlagati si jih moramo tako-le: dražljaji ne izginejo brez sledu, nego zapuščajo v nas vtiske, in kadar se vrne v drugič isti pojav, se zavemo, da smo ga že prej doživeli. Na ta način se, kakor znano, spomnimo kateregakoli s čutilji sprejetega dojma, odsotne osebe, stvari, reči in dogodkov, ki si jih lahko zopet v duhu predstavimo ali predočimo. Predstave so torej nekaki posnetki ali slike nazorov, ki se s temi ne ujemajo docela, zaostajajoč daleč za izvirnimi občutki, zaznatki in nazori

tudi glede jakosti in živahnosti. Druge razlike med nazoni in predstavami so še sledeče: pri nazonih smo še pasivni, zavisni od zunanjega sveta, s predstavami se osamosvojimo in postanemo aktivni; nazoni imajo svoj izvor v vnanjem svetu ter prihajajo v našo duševnost s periferije našega telesa, predstave pa imajo svoj izvor v nas samih; občutki, zaznatki in nazoni so gradivo, ki nam dohaja po čutilih ter se obdela v nas v predstave. Predstave omogočajo spomin, vzporejanje nazonov po sličnosti in njih razvrščanje v sorodne skupine — pojme. — Tako tvore predstave podlago razuma. Predstave v nas ne nastajajo in ne izginjajo brez vsakega reda, temveč na zakonit način. Tok naših predstav se že Aristotelu vrši po znanih zakonih asocijacije, na podlagi katerih se da govoriti celo o predstavnem mehanizmu. Poleg asocijacijskih zakonov pa vplivata na predstavnii tok še zanimanje in pozornost, ki postane na višji stopnji dušnega razvoja pazljivost. Zanimanje ie v svojem bistvu čustvovanje, s katerim nikomur zdelo odveč, če orišem na kratko tudi temeljne spremljamo tok svojih predstav, dajajoč vzporedno s tem večjo ali manjšo prednost tem ali onim predstavam. Zanimanje je praktično ali teoretično, v kolikor se zanimamo za dojme, ki so važni za ohranitev življenja, ali pa za predmete in opravke „kulturnega“ človeka, ki niso neobhodno potrebni za ohranitev življenja, temveč zadoščajo le našim znanstvenim, umetnostnim in športnim potrebam. Pozornost je le druga stran zanimanja, javljajoč se v tem, da se na podlagi svojega zanimanja odzivamo samo enemu ali nekaterim izmed mnogoterih dražljajev, ki na nas delujejo, dočim gredo drugi mimo nas neopaženi. Te vrste pozornost, n. pr. na močan blisk v temni noči, hud pok itd., je pozornost najnižje vrste in se imenuje čutna ali tudi nehotna pozornost. Šele na višji stopnji dušnega razvoja postane pozornost

pazljivost, namreč ko pričakujemo kak koristen ali pa preteč dogodek. Ta pozornost je samohotna in s tem nekaka strnitev vsega ustroja, telesnega in dušnega, v eni smeri in na eno točko. Njej nasprotna pa je raztresenost. Takozvana dušna pozornost je le pozornost, ki ni zavisna od vnanjih dojmov, temveč od predstav, ki so tačas baš v zavesti. Na podlagi te pozornosti sledimo predavanju veliko lažje, ako nam je znan njegov osnutek, spevoigri, ako že poznamo njeno vsebino, označujemo domačo hišo sedaj s „streho“, sedaj s „pragom“ itd., imenujemo istega dečka lahko „lenuha“ ali pa „nesramneža“ itd.; na podlagi te pozornosti vidi ogljar na lepem hrastu le množino dobrega lesa, strojar krasno skorjo, kmetica obilico želoda, s katerim bi opitala prašiče itd. Ker se v življenju posameznika čutna pozornost bolj in bolj umiče dušni pozornosti, slone tudi utrjeni nazori in ukoreninjena načela zrelega moža na rastočem razvoju njegove dušne pozornosti.

Tudi spomin ali pomnjevost je le obnavljanje predstav po asocijativnih zakonih. Na najnižjih stopnjah se pojavlja v takozvanih poizkusnih gibih, ker skuša vsako živo bitje vse nepraktične in neprijetne odseve ali refleksne (nehotne) gibe nadomestiti z drugimi in ugodnejšimi, ponavljajoč jih, dokler ne najde ugajajočega nadomestila. Že v teh poizkusnih gibih se nekako razodeva inteligentnost in spomin dotičnega bitja. Le na tem spominu najnižje vrste slonj n. pr. možnost, krotiti pse, leve in tigre. Takozvani mehanski spomin je le višja stopnja onega najnižjega spomina, ki se tudi pri obnavljanju javlja zgolj po asocijacijskem zakonu istočasnosti in zaporednosti. Semkaj spada spoznavanje velikega števila jezikov, oseb, zgodovinskih in statističnih podatkov itd. Vendar pa se že tukaj kaže še nekaj, kar leži v tem, da nam pri spominu pomaga obenem logični razvoj dejstev: učenje poezij na pamet se ti n. pr.



jako olajša, ako razumeš njih vsebino. Poleg mehanskega spomina je ločiti torej umski ali razsodni, judicijozni spomin, ki ni nič drugega, nego združitev mehanskega spomina in p a r a z u m a. Zato je že Komenský prav zahteval, da se mora otroku vse, česar se naj uči na pamet, poprej jasno predložiti in raztolmačiti, alj z drugimi besedami: najprej explicatio in applicatio, šele nato recitatio, ne pa narobe! Poleg razuma podpirata mehanski spomin še zanimanje in pozornost, na čemer sloni takozvani u m e t a l n i ali i n g e n i j o z n i spomin. Ta obstoji torej v tem, da spojimo asocijativno kak dogodek, ki si ga naj zapomnimo, n. pr. s kakim (nas zanimajočim) dogodkom iz svojega življenja.

Pomnijosti nasproti je pozabljivost, amnezija, čije fiziološki vzrok je ta, da vtiski, ki jih zapuščajo dražljaji v živčevju, zlasti v možganih, polagoma omedle in se tudi popolnoma izgube. Kajpada je med živim spominom in popolno pozabivijo mnogo prehodov, ko imamo n. pr. ime „na jeziku“, pa se ga ne moremo domisliti, a brzo obnovimo celo ime, ako nam kdo pove začetni glasnik itd. V konkretnem slučaju je sploh silno težko reči, je li kak vtisek docela izbrisan iz spomina. Pozabljanje se vrši brez naše volje in tudi proti naši volji. Hotoma se pozabljanje že v principu ne da povzročiti, ker bi si pač v vsakem takim slučaju, hoteč neki dogodek pozabiti, ta dogodek morali vendar predstavljati: ako pa si tak dogodek vnovič predstavljaš, to predstavo le — še ojačiš. Res pa je, da uničenje spomina pospešijo neprijetna čustva, ki so z njim spjena: iz tega razloga kmalu pozabljamo prebite nezgode, trpljenje in bolečine, ko nastopijo boljši časi, dočim so vsi „prijetni spomini“ jako trajni. Poleg te redne pozabljivosti, ki ji je podvržen vsak človek, se pa še nahajajo izredni pojavi pozabljanja, ki imajo svoj izvor v manjših ali večjih poškodbah živčevja, zlasti možganov; semkaj

spadata tudi afazija (nerečnost) in agrafija (nepisnost).

Od navedenih tipov pomnitve pa moramo še ločiti domiselnost ali fantazijo, čije bistvo je nazadnje tudi le obnavljanje predstav, toda ne kolikor mogoče zvesto, temveč ravno prosto obnavljanje. Zgolj mehanski spomin nam po navadi nudi le bore malo iz žive individualnosti naših prejšnjih zaznatkov in nazorov: s pomočjo domiselnosti pa ravno te manjkajoče podatke nadomeščamo in po možnosti izpopolnjujemo. Funkcija vsake domiselnosti je torej dvojna, obstoječ na eni strani v izpreminjanju predstavnih skupin, izpuščanju njih sestavin in nadomeščanju z drugimi, na drugi strani pa tudi v povečavanju in pomanjševanju prvotnih dojmov. Le v tej domiselnosti oziroma njenih dveh funkcijah je iskati psihološki izvor za razne narodne bajke in pravljice o hudih in dobrih bitjih, kakor tudi za tisto pri vseh narodih razširjeno vero v nadčloveške velikane na eni, pa hudobne in zvijačne pritlikavce na drugi strani; le na ta način si je priprosti narod izpopolnjeval in individualiziral razne pogubne ali grozne pojave v naravi, ki jih ni mogel natančno opazovati. Pri tem pa je vsa ta domiselnost še nezavedna, pasivna, neprostopoljna. Sfinge, kentavri in kiklopi, pesoglavci in besi, vile in škrti so plodovi neprostopoljne fantazije. Toda domiselnost lahko vprežemo tudi v službo razuma in pozornosti, fantazijo lahko gojimo tudi smotreno, aktivno in sicer ne samo v vsakdanjem življenju, ampak tudi v védi in umetnosti. Ta aktivna, samohotna domiselnost je neizogibno potrebna pisatelju in govorniku, čitatelju in slušatelju. Govornik in pisatelj mora tudi vedeti, kaj je treba zamolčati, tako da daje čitatelju in slušatelju priliko, mu slediti skokoma z lastno fantazijo — čitatelj in slušatelj pa morata preskakovati glasove in cele besede in si vse izpuščeno sama dopol-

njevati iz prejšnjih izkušenj itd. Kajpada je potrebna domiselnost tudi pri šolskem pouku: učitelj, ki hoče pokazati otroku prizore iz preteklih časov, mora računati na sodelovanje aktivne otroške domiselnosti, to je na to, da sestavi otrok sam nameravano sliko s povečanjem, pomnjenjem in kombiniranjem mu že znanih predstav. Še važnejšo vlogo pa igra ta aktivna domiselnost v vedi in umetnosti, kjer je naravnost zvezda-voditeljica vsem genijalnim znanstvenikom in umetnikom (pa tudi taktikom in strategom, državnikom in politikom). Le na krilih te aktivne fantazije hite veleumi preko jeklenih spon realnosti in sedanosti ter ustvarjajo ideale, ki jih še le polagoma uresniči hladni razum in trdo delo poznejših manj genijalnih, a vztrajnih potomcev.

## 2. O razumu. (str. 59—80).

Spomin in domiselnost pa sta tudi neizogibna podlaga višjemu razvoju, razumnosti ali inteligentnosti; saj se le na podlagi svojega spomina ogiblje že dete vroče juhe, s čije zavživanjem se je opeklo. Ker je že to ravnanje deteta „razumno“, je torej bistvo in pričetek razumnosti ta-le: prilagoditev nepraktičnega ravnanja napram danim razmeram, opustitev gibov z neugodnimi posledicami in njih nadomestitev z drugimi, praktičnejšimi gibi. Treba je le poiskati pot, ki nas vede od teh priprostih primerov razumnosti do največjih uspehov človeške bistroumnosti, do točnih opredelitev pojmov s pomočjo indukcije, analogije in dedukcije. To pot najdemo takoj, če se ozremo na človeški govor, ki je značilen izraz razuma in kaže že na vnanje velikansko razliko med človeško inteligentnostjo in razumnostjo celo najinteligentnejših živali.

Človeški govor, ki ima fiziološko podlago tudi v posebnem ustroju možganov, namreč ni zgolj odsev višjih umskih darov, nego je hkrati najimunitnejša opora vsakemu višjemu umskemu razvoju. Z jezikom si je

ustvaril človek silno sredstvo za svoj sledeči vsestranski napredek, to pa iz dveh razlogov: prvič je še le z govorom kot splošnim občilom pravzaprav omogočeno združeno delo, to je materijalno in dušno delo družje; drugič pa je samo z jezikom dana možnost, pridobitve človeškega duha ohraniti, najprej potom ustnega izročila, pozneje pa še popolneje s pismenim zabeleževanjem. Le na ta način se je mogla ustvarjati od roda do roda vedno naraščajajoča prosveta ali kultura. Ker sta torej človeški razum in govor organski spojena, ie treba tistemu, ki hoče spoznati razvoj človeškega razuma, spoznati poprej postanek in razvoj človeškega govora.

Človeški glasovi imajo svoj fizijološki izvor najbrž v prvotnih vzklikih bojazni, ki pa so se že pri živalih razvilj po eni strani v grozilne in svarilne, po drugi strani pa v vabilne in ljubezenske glasove, ki jih živali dobro razločujejo in porabljajo. Že v tem razlikovanju čustvenih vzklikov tiči kal, iz katere se je razvilo naše glasovno občilo, govor. Zato je bilo le treba, da se je ob ugodnih razmerah ublažilo čustvo groze ter naposled popolnoma izginilo, tako da je naposled prevladala le predstavna primes onih čustvenih vzklikov: tako je postal vzklik, ki je bil izprva nehotni izraz groze, značilno za predstavo sovražnika — beseda. Vse nadaljno razčlenjevanje in glasovno izpopolnjevanje takih vzklikov ie pa razumevno samo ob sebi potem, ko je človek spoznal, da mu oni utegnejo rabeti za medsebojno pripovedovanje itd. Postanek besed je torej iskati v čustvenih vzklikih, kojih čustvo se je otopilo in ki so se potem tesno spojili s predstavo dogodka ali predmeta. Tako je prišlo do prvotnih glasovnih znamenj, korenov, ki so že radi tega postanka po večini enozložni.

Ti koreni so izraževali prvotno cele prizore. Tako je n. pr. en in isti vzklik „svar“ naznanjal, kako solnce mrka, da se je bati, da izgine popolnoma itd. Isto velja

mutatis mutandis še za današnje vzklike: mama! ogenj! potres! itd. Ker s takimi korenin človek ni dolgo izhajal, osobito če mu v to svrhu tudi kretnje niso nič več pomagale, se je sčasoma sam ob sebi zožil pomen korenu, ki je prej izraževal cel prizor, ter je poslej pomenjal samo tisti predmet, ki je bil središče prizora, n. pr. solnce, in nastala je potreba, označiti dejanje tega predmeta ali njegov trpni položaj, n. pr. s korenin mrk, ki je bil morda že prej znan, kot značilo za celi prizor nastajajoče noči. Na ta način je nastala splošno razumljiva glasovna spojina n. pr.: svar mrk — solnce je mrknilo.

S tem razstavljanjem celotnega prizora v predmet ter njega delovanje ali njega položaj ali njega lastnosti pa je storil človek važen korak v duševnem in hkrati v jezikovnem razvoju. Plod tega razstavljanja nerazdeljenih prizorov v predmete in njih dejanja ali lastnosti je namreč sodba (misel v strogem pomenu besede) in njega jezikovni izraz je stavek. Predmet v sodbi, oseba, stvar ali reč, je ravno osebek, dejanje ali pa lastnost, ki jo o osebk izpovemo, pa povedek. Ker nastajajo take sodbe na podlagi nazorov, ki se nudijo našim čutom, jih lahko imenujemo nazorne sodbe. Potemtakem pa je razsodnost, po kateri se zlasti razlikuje človek od živali, zmožnost, ustvarjati (take) sodbe. Le na podlagi takih nazornih sodeb se je mogel povzpeti človek tudi do splošnih ali tipskih predstav in potom očiščenja in izpopolnjevanja tehle do abstraktnih in najabstraktnejših pojmov, ki so ga dovedli od orisanih nazornih tudi do pojmovnih ali abstraktnih sodeb. Take pojmovne sodbe je posnela že modrost narodova s sto in sto konkretnih primerov ter jim dala kratko obliko: Čič je nič, rana ura — zlata ura, dobrota je sirota itd. Semkaj spadajo seveda tudi n. pr. računske enačbe. Ker je, kakor že vemo, poleg fizičnih ali vnanjih treba ločiti tudi notranje ali psihične pojave,

ni čuda, da je pričel človek tudi notranje doživke razstavljati, dasi prilično kasno, in sicer prav po vzorcu nazornih ali konkretnih sodeb in tako prišel tudi do sodeb o samosvojih dušnih pojavih. Po vzorcu nazornih sodeb se mu je tudi tu ponujala sama ob sebi analiza z obrazcem: o s e b a in p a n j e d e j a n j e, o z i r o m a s v o j s t v o. Dejanje ali svojstvo mu je bil notranje zaznani pojav kakor čustvo, težnja, up, strah, žalost ali veselje itd., oseba pa „povzročitelj“ (sedež) tega pojava. Za takega nositelja so se že rano smatrali nekateri telesni deli n. pr. srce, jetra itd. Še-le pozneje so se razni zamišljeni povzročitelji dušnih pojavov združili v dve središči, t e l o in d u š o; zlasti v latinščini in tudi dandanašnji italijanščini se jasno kaže to dualistično stališče, ki povdarja pri telesnih funkcijah kot osebek telo, pri dušnih pa dušo (moje telo je trudno, moja duša je žalostna). Ko je dosegel človek to stopnjo, je, čuteč se kot enotno nerazdeljeno bitje, individuuum, začel prisvajati vse notranje pojave s a m e m u s e b i in torej na umljiv način p o s a m o s t a l i l samo sebe kot osebek vseh sodeb o samosvojih dušnih pojavih ter tudi v jeziku začel ločiti samo sebe od vseh drugih samobitij, nadevajoč si naziv j a z.

Orisano razstavljenje predmetov in prizorov, njih izražanje v sodbah je njih t o l m a č e n j e, ki ni vselej baš lahko. Radi tega pri tem ali onem prizoru (n. pr. pri kakem nenavadnem sijaju po noči) u g i b l j e m o, kaj naj o njem mislimo. Tako ugibanje je spojeno z neprijetnim čustvom d v o m a, ki je tem jačje, čim b i o l o š k i pomembnejša bi bila dovoljna rešitev zagonetnega prizora. Končna odločitev ali rzsodba pa je združena s tem ugodnejšimi čustvi, čim mučnejši so bili prejšnji dvomi. P r a v o t a sodeb je torej b i o l o š k e važnosti. Za njo stremi vsakdo nagonski, ker je od naših sodeb zavisna tudi naša blaginja. Z opetovanim izvrševanjem pravih sodeb se to hrépenenje po pravosti razvije



na najvišji stopnji v izsledovalni nagon, ki je lasten vsakemu znanstveniku. Naše tolmačenje prizorov je često krivo in istotako krivi so odnosne naše sodbe. Te krive sodbe popravljamo z nikalnico, ki se je gotovo razvila iz prvotnega nehotnega vzklika, ko je človek zapazil svojo ali drugo zmoto; zato so nikalnice povsod krepke enozložnice, včasih tesno spojene s povedkom. Nasproti tem nikalnim sodbam so prvotne trdilne. Tudi naknadno popravljanje nikalnih sodeb je često spojeno z živahnim čustvom ter se javlja v krepkem medmetu: Da! Že iz tega pa sledi, da trdilnice niso tolikega pomena, kakor nikalnice. Poleg vseh orisanih navadnih, bodisi nazornih ali nenazornih, trdilih ali nikalnih sodeb je treba ločiti še vero ali zaupljivost, ki sta plod ugibanja o verodostojnosti onega, o čigar zahtevah se ne moremo sami, na svoje oči, prepričati. Ta vera ali nevera je tudi nekaka sodba ali bolje prisodba, s katero spremljamo tuje izročene nam sodbe. Tudi prisodbe so često združene s čustvi, ki so včasih jako krepka (za vero v Boga so prelili kri nešteti mučeniki).

Iz svojih sodeb lahko izvedemo nove sodbe, to je lahko sklepamo, dohajamo do zaključkov ali sklepov. Ž njimi se bavi podrobno logika. Izvajajoč sodbo iz sodbe pa dospemo naposled do sodeb, katerih pravote ne moremo sklepati iz nobene druge sodbe, ki se nam marveč zde same ob sebi razvidne; to so osnovne resnice ali aksiomi.

Namen sodeb, ki značijo vrhunec umskega razvoja, je spoznavanje istine, spoznavanje prirode v vsem njenem obsegu, njenih predmetov pojavov in zakonov. Umovanje je torej spoznavanje. Izprva pa spoznavanje ni bilo samo sebi namen, nego le sredstvo za ohranitev in obrambo življenja, kakor tudi zgodovina uči, da so vse vede vzniknile iz dejanskih



potreb (tako je nastala n. pr. geometrija iz potrebe Egipčanov, radi Nilovih poplav vedno iznova meriti zemljišča, kemija iz alkimije, ki je skušala najti sredstvo za izpreminjanje navadne rude v zlato itd.). Kot vsi nagoni, pa se je tudi nagon spoznavanja razvil baš z izvrševanjem daleč preko prvotnih (bioloških) mej veliko dalje, nego je bilo potreba za ohranitev in obrambo življenja. Tako so že pred tisočletji nastopali filozofi, ki jim je bila vrhovna zadača življenja izsledovanje istine. Vendar pa je poleg vse idealnosti bilo znanstvo vselej in je še dandanes eminentno praktično; z njegovimi uspehi se okoriščajo vsi sloji in narodi, izrabljajoč z njegovo pomočjo vedno bolj prirodne zaklade in sile. Znanstveniki tvore sloj človeške družbe, ki dandanes znanstvo namenoma demokratizuje, to je, ga goji v to svrhu, da okoristi ž njim širše in širše kroge.

### III. O čustvovanju (str. 80—111).

Že pri občutkih smo videli, da so prvotno (pri novo-rojencu) zgolj prijetni, oziroma neprijetni, torej čustveno povdarjeni. Ta čustva so velike biološke važnosti, ker ni dvoma, da v bodoče ugodna čustva razvoju in ohranitvi organizma prijajo, a neugodna mu škodujejo. Slišali smo sicer tudi že, da mnogi vnanji dražljaji izgube svoj čustveni povdarek, da postajajo indiferentni, izpreminjajoč se v zaznatke, predstave in nazore. Toda tudi ti, kakor sploh vsi nadaljni višji dušni stvori, vplivajo na nas ugodno ali neugodno ter nam istotako povzročajo prijetna ali neprijetna čustva. Naj si pa bodo čustva kateregakoli izvora, povzročena po fizičnih dražljajih ali pa po predstavah in sodbah, vsikdar so prijetna ali neprijetna. Ugodnost, oziroma neugodnost je torej najbistvenejši znak čustev. Poleg tega občnega svojstva pa je z nekaterimi čustvi spojeno nasprotje vznemirljivosti in pomirljivosti pa napona in odpona. Vznemirljivo

vpliva n. pr. rdeča barva, a modra pomirljivo, napon povzroča nestrpno pričakovanje, napeta pozornost, odnons nastopi po izpolnitvi pričakovanja, kadar mine vzrok pazljivosti itd. Toda tudi vznemirljiva in pomirljiva, naponska in odponska čustva so ali prijetna ali neprijetna.

Ker so čustva našemu organizmu čuvaji v borbi za obstoj, je tudi glavni temelj za njih razvrstitev biologiki. Semkaj spada že razlika med ugodnimi in neugodnimi čustvi sploh in ona med čustvi, ki izvirajo neposredno iz fizičnih dražljajev, in pa čustvi, ki jih povzročajo višji dušni stvori, to je med nižjimi, primarnimi ali čutnimi in pa višjimi čustvi. Ker je boj, kakor nas uči biologija, dvojen: boj za obstanek posameznika in pa boj za obstanek rodu, so dvojna torej tudi vsa višja čustva, ki se rode v tem dvojnem boju. Čustva, ki so v stiku z ohranitvijo samega sebe, individualna, lahko imenujemo individualna ali egoistna čustva. Ona čustva pa, ki se nam porajajo kot udom manjšega ali večjega družabnega kroga, so altruistična ali socijalna, to je družabna čustva. Ta so prvotno rodbinska, ki jih ne moremo odrekatj niti višje stoječim živalim; iz rodbinskih so se pa polagoma razvila rodoljubna, plemenska, patrijotska, narodna čustva itd., in naposled najplemenitejše altruistično čustvo — sočutje, ki vidi v vsakem človeku svojega brata.

Individualna čustva izvirajo iz naših telesnih zahtev, ki se očitujejo v snovnih in vršilnih potrebah. Snovnim potrebam je treba prištevati n. pr. potrebo jedi in pijače, ki se javlja v lakoti in žeji, nje zadovoljitev pa vzbuja prijetno čustvo nasičenja, napojitve. Taka snovna potreba je tudi vdihavanje čistega zraka. Pri tem se po dotičnih čustvih omenjene objektivne zahteve izpremene v subjektivne potrebe, ki nas prisilijo, da damo organizmu, kar mu tiče za njega ohranitev. Vršilne (ali funkcijske)

potrebe se pa javljajo v tem, da se vsak naš organ hoče primerno in dovoljno uporabljati, sicer se okrne in zamre. Semkaj spada n. pr. neugodno čustvo zasedlosti, ki nas sili, da se izprehodimo, naše veselje nad kakršnimikoli glasovi po dolgi tihoti itd. Delovati pa hočejo tudi naše zgolj dušne zmožnosti, iz česar izvira zanimalje, to je zadovoljstvo, ki je občutimo, kadar strežemo umskim potrebam. Tudi čustvovanje samo se hoče javljati; s tem bi morali računati vsi ljudski vzgojitelji in državni voditelji ter ljudskim čustvenim potrebam priskrbeti primernega duška in vtisniti ljudske strasti v primerne oblike. Ljudski vzgojitelji se naj zavedajo dolžnosti, da je čustvenim potrebam množice streči blažilno, ne pa zapoveljevalno (boji rimskih gladijatorjev!).

Individualna čustva izvirajo tudi iz odnošajev posameznika do vnanjega sveta, to je do predmetov, s katerimi je v raznih stikih, in do dogodkov, katerim je priča v družbi in v prirodi. Od takih predmetov ali dogodkov povzročena čustva so ugodna ali neugodna po zamišljeni koristnosti ali škodljivosti teh predmetov ali dogodkov. Semkaj spadajo čustva kakor: groza, bojazen, sram, sovraštvo, obupnost na eni in pogum, ponos, prezirljivost, nada, hvaležnost na drugi strani. Pri vsem tem so vsa čustva med seboj različna tudi s tega vidika, ali so dotični predmeti vnanjega sveta le možno (potencialno) ali pa tudi dejanski (aktualno) škodljivi, oziroma koristni.

Ker se je obitelj, n. pr. že pri starih Slovanih, razširila v zadrugo, ta v pleme in v narod in končno v državo, so se iz prvotnih rodbinskih čustev razvila domovinska čustva, ki pa utegnejo priti navskriž z rodbinskimi ali pa tudi z egoističnimi čustvi; zgodovina in poezija nam dajeta dovolj zgledov takih čustvenih konfliktov (Spartanka, Junij Brut, Korijolan). So-

čustvovanje ima svoj prvotni izvor v sugestivni moči veselja in žalosti; že smeh in jok sta nalezljiva. Le tako je razlagati našo soradost in naše sožalje. Vpričo egoizma se pa soradost rada izprevrže v zavist, sožalje pa (čeprav redkeje) v škodoželjnost. Vsa ta primitivna sočustva so se poplemenitila šele pod vplivom razvitih rodbinskih, rodoljubnih in domoljubnih čustev in dovedla na svojem višku do tistega, krščanskega, naziranja, ki se javlja že v Platonovem izreku, da je bolje krivico trpeti, nego krivico delati in v poznejši Kristovi zapovedi: „Ljubi svojega bližnjega, kakor samega sebe“. Razume se, da so se na ta način razvila tudi vsa naša naravna, moralna ali etška čustva, s katerim presojamo kakor delovanje svojih bližnjikov, tako tudi svoja lastna dejanja. Te vrste čustvo je glas vesti, ki se javlja pred nameravanim dejanjem kot bojazen pred morebitno grajo družbe, ki jo priznavamo za merodajno svoje sodišče. Kajti le malo je ljudi — izrednih veleumov in enako, izrednih propalic — ki so v svojem delovanju popolnoma nezavisni od ljudskega mnenja; večini pa je „ljudski glas — božji glas“.

Poleg vseh omenjenih so še nabožna, krasoslovná ali estetska in umska čustva. Nabožna čustva so spojena s predstavami o višjih nadnaravnih bitjih in z vero v njih moč, dobrotljivost in naklonjenost, pa tudi njih srd in maščevalnost. Nabožne predstave so naravne in neizogibne, če pomislimo, da si izkuša človek vsak prirodni prizor raztolmačiti in da trči pri tem velikokrat na zagonetne pojave, ki si jih ne more drugače razložiti, nego da jih pripisuje višjim skrivnostnim bitjem. Šele v okrilju monoteistnih verstev so se razvila nabožna čustva, dočim si je prvotno človek skrivnostne pojave tolmačil po analogiji samega sebe, to je, jih pretvarjal v celo kopico človeških bitij, jih družil v rodbine ter jim pripisoval vse človeške po-

polnosti in slabosti (antropomorfizem). Tudi krasoslovna čustva, ki nam jih zbuja vse, kar je lepo ali vzvišeno, in, temu nasprotno, nelepo ali smežno, so se razvila iz elementarnih početkov, ležečih v občutkih, zaznatkih in razorih, ki nam vzbujajo primitivna estetska bodisi ugodna ali neugodna čustva (n. pr. vpričo barv, glasov itd.). Umska čustva so pa v najtesnejši zvezi z umovanjem, ki je zopet tesno združeno z obrambo življenja. Zato je razumljivo, da se uspešno ali neuspešno izsledovanje istine spaja z ugodnimi ali neugodnimi čustvi, s takozvanimi intelektualnimi čustvi. Prvotno izvirajo ta čustva iz našega z a č u d e n j a vpričo novih neznanih prikazni. Temu začudenju sorodna je radovednost ali zvedavost.

Celokupno čustvovanje te ali one osebe tvori temelj za čustveno ubranost ali za čustvene dispozicije, ki so pri različnih ljudeh že od rojstva jako različne. Na teh razlikah sloni to, kar imenujemo n a r a v o, naturel, čud, temperament. Ker pa je smoter obojega, čustvovanja in umevanja isti, obramba pa ohranitev posameznika in indirektno tudi njegovega rodu, je jasno, da naj vlada med umovanjem in čustvovanjem v z a j e m n o s t, ki je seveda le redkokedaj popolnoma uresničena.

#### IV. O hotenju (str. 111—128).

Elementarni pojavi hotne sile se kažejo že v prvotnih vegetativnih in nižjih animalskih gibih n. pr. novorojenca, ki izteza roke in noge, navidezno brez povoda. Ta elementarna hotna sila se pojavlja tudi negativno v zadrževanju gibov — po nekem fiziološkem zakonu, da živčne pobude višje vrste preprečijo nižjevrstno pobudo. Tako zatre mačka, prežeča pred mišjo luknjo, vsak nehotni gib, ki bi jo izdal tenkoslušni miški. Hotenje se pa javlja tudi na n o t r a n j e z obvladovanjem in uravnavanjem drugih dušnih poslov, umskih in čustvenih. Kakor zunanja hotna sila (ki se javlja v omenjenih gibih), je

tudi notranja hotna sila pozitivna ali negativna; s pomočjo prve spravljamo n. pr. na dušno pozorišče baš tiste predstave, ki jih ravno potrebujemo, z drugo pa krotimo n. pr. svoje strasti.

Od vegetativnih in nižjih animalskih gibov, ki so jim slični tudi razni nagonski ali instinktivni gibi, je ločiti animalske gibe višje vrste, izvršene po živcih, ki so v neposrednem stiku z velikimi možgani, in pobujene po predstavah in pa njih kombinacijah. To so samohotni gibi. V njih je jasno izražen smoter, kateri naj se z njimi doseže, včasih neposredno, včasih pa tudi posredno — z zadržanjem nehotnih gibov, ki bi ovirali izvršitev načrta. Samohotni gibi se vrše sprva neokretno in mnogo počasneje, ko prirojeni; ob vednem ponavljanju pa postajajo vedno popolnejši in zanesljivejši, nazadnje mehanski, to je brez zavestnega hotnega napora. To so samogibi ali avtomatski gibi. Že otroci nadomeščajo nagonске gibe s praktičnejšimi samohotnimi, kadar n. pr. prosijo za kak predmet. Na avtomatskih gibih pa sloni n. pr. vsa spretnost in virtuoznost. Sicer pa je tudi mehaniziranje predstavljanja in razsojanja samega plod hotnega delovanja; tudi predstavljanje in razsojanje je nekako gibanje ter se vrši urneje in uspešneje po pogostem ponavljanju. Le na ta način, to je z nekim mehaniziranjem ponavljajočih se miselnih sestavin, dobivamo v oblast vedno obsežnejše in pa bolj in bolj zapletene miselne celote.

Ker dušna svojstva ne bivajo vsako zase, je tudi hotenje, kakor čustvovanje, v tesnem stiku z umovanjem; le na podlagi tega stika se razvija hotenje od nezavednega gibnega teženja do smoternega, z najvišjo razumnostjo spojenega hotenja. Že težnje, javljajoče se v nižjih animalskih gibih, tvore napram ugodnemu ali neugodnemu čustvu kot trpni ali pasivni strani življenske sile njeno tvorno stran. Z višjim umskim



razvojem se razvijejo tudi nagoni ali poželjenja, ki so spojena z bolj ali manj jasnim predstavljanjem predmetov, n. pr. jedi in pijače, ki si jih kdo želi. Ko se pa spoji s tem bolj ali manj jasnim predstavljanjem tudi zavestna razsodba, sledi temu razsojanju šele končni ukrep, ki je torej čin razumnega hotenja, volje. Tako nastane iz nezavestnega teženja in polzavestnega nagnjenja in poželjenja zavestno, smoterno hotenje ali volja, ki je tudi psihološki izvor dejanja v strogem pomenu besede.

Razlogi za kako dejanje so razsoditve o njegovih smotrih in sredstvih, nagibi k temu dejanju so pa čustva, ki spremljajo te razloge. Tako je učitelju, ki vestno vrši svojo službo, razlog za to vestnost njegovo prepričanje, da izpolnjuje s tem svojo stanovsko dolžnost, koristi družbi in služi kruh, nagib pa njegovo veselje do poučevanja, zanimanje za šolske predmete itd. Vselej se seveda ne vjemajo razlogi z nagibi, ker nam često hladni razum narekuje drugačno postopanje, kot čustvena ubranost in narobe. Pamet je sposobnost, izvrševati odločitve le na podlagi razumnih razlogov in se razlikuje od razumnosti, ki je le sposobnost bistro umno razsojati. S tem je rešeno tudi vprašanje o svobodni volji. Če bi se ta razumela tako, da bi dejanje bilo popolnoma nezavisno od kterejakoli vzroka (razloga in nagiba), tedaj svobodne volje sploh ni. Gotovo pa ravna svobodneje oni, ki se n. pr. skuša temeljito poučiti o razmerah in sredstvih in šele po tehtnem premisleku izvrši svoj ukrep, nego oni, ki se raznim nagibom udaja, vse po svoji prirojeni nebrzdanosti ali nevednosti. Svobodna volja je torej s pametjo združeno hotenje.

Kakor pri čustvih, tako moramo tudi pri hotenju govoriti o hotni ubranosti ali o hotnih dispozicijah, ki so pri raznih osebah različne. Na tej ubranosti slone



tiste celokupno hotenje človeka označujoče lastnosti, kakor: točnost, vestnost, neumornost, vztrajnost itd. na eni in pa netočnost, brezvestnost, površnost, nestalnost itd. na drugi strani. Pri tem pa je zanimivo dejstvo to, da dobe s postankom takih raznovrstnih hotnih ubranosti (navad) neko trdno, stalno obliko tudi vse one predstave in sodbe, ki so z njimi v zvezi. Tako govorimo že v navadnem življenju o posameznikovem mišljenju, kakor ga izvajamo iz skladnosti, ki se izraža v njegovem delovanju. Tako govorimo na podlagi teh in drugih činov kake osebe tudi o tem in onem (n. pr. domovinskem, narodnem, verskem ali ljudomilem) mišljenju te osebe. Značaj pa sloni le na vzorni skladnosti vseh umskih in hotnih ubranosti ali dispozicij.

#### V. Kratka ocenitev Bežkove psihologije.

Z ozirom na čas, v katerem je pisal Bežek, izkazuje njegova psihologija velike vrline. V prvi vrsti se pa vidi iz nje boj, ki ga je njen avtor moral izvojevati s samim seboj, da se je otrešel onega materijalističnega življenjskega in svetovnega nazora, ki je skoro večini naših omikancev ostal kot nekaka dedščina iz druge polovice prejšnjega stoletja. Le psihologija zadnjih dveh desetletij je vrgla to čudno dedščino raz sebe ter tako v kratkem času dosegla toliko stopnjo svojega razvoja, da se lahko reče: le psihološki analfabeti še morejo zastopati materijalizem v katerikoli obliki. In naravnost milo se stori človeku, ko vidi malone z vsake strani Bežkovega spisa, kako je tudi ta mož začel jasno čutiti ničevost te mogočne tradicije, išoč zaslombe pri tem svojem notranjem boju ravno v takrat moderni psihologiji. Da pa je kljub temu tu pa tam zdrsnil zopet nazaj, tega mu ne sme nihče zameriti, kdor uvaža vse one težkoče in nevarnosti, s katerimi mora računati tisti, ki začenja, četudi z naprednih vidikov, orati kako ledino. In Bežka smem, če se ne motim, šteti

vsaj med one može, kateri so se tudi med Slovenci kot prvi, nekako instinktivno, začeli ogrevati za oni pokret o moderni psihologiji, ki je pač za vedno uničil tisti „aksijom“, da bi psihologija kvečjemu bila — fizijologija. V tem smislu so pa značilne sledeče strani Bežkove psihologije, ki jih je treba le še dosledno razviti naprej, in bo tudi Slovenec lahko čital moderno psihologijo v svojem jeziku.

1. Poleg takozvanih fizičnih ali tvarnih se nahajajo tudi psihični ali duševni pojavi, ki so sicer od prvih docela različni, a vendar zahtevajo in dopuščajo znanstveno raziskovanje; s tem je izkazana psihologija kot samostojna veda poleg filozofije.

2. Glavni in zadnji vir psihologije je opazovanje samega sebe, introspekcija, v zvezi z opazovanjem drugih.

3. Med fizičnimi in psihičnimi pojavi vladajo zakoniti odnošaji, ki jih pa moreta zasledovati le fizijolog in psiholog v skupnem delu; tozadevna veda — zove se psihofizika — je le obmejna veda, ki že kot taka ne more kršiti avtonomije obojih ved, ki sta pogoj njenemu bitku: fizijologije na eni in psihologije na drugi strani.

4. Psihologija ima nalogo, da psihične pojave, torej svoj predmet opiše, razstavi v prvine, ter izsleduje zakone njih nastajanja in medsebojnega vplivanja; vidi se, da je naloga psihologije ista kakor naravoslovja, le objekti so drugi.

Bežek je ta načela deloma neposredno izrekel, deloma pa se njegova dušeslovna izvajanja z njimi popolnoma strinjajo. Dosledna izpeljatev teh načel pa vede v premi črti do psihologije kot v vsakem pogledu samostojne vede.

Druga točka Bežkove psihologije, ki jo mora sprejeti i najmodernejši psiholog, je pa ta, da loči Bežek med

psihičnimi doživljaji vsaj troje vrst, katere se bistveno ločijo druga od druge in ne dopuščajo nobene redukcije: umovanje (zaznavanje), čustvovanje in hotenje. To stran Bežkove psihologije bo vedel ceniti vsakdo, ki mu je znana tista mrtva „asocijacijska“ psihologija, ki se je bila prvič pojavila v 17. stoletju na Angleškem (Hume<sup>1</sup>) in ki jo je potem najdosledneje izpeljal znani Herbart. Asocijacijska psihologija pozna namreč le predstave (občutke) ter je tega mnenja, da so vsi ostali doživljaji le kompleksi in kombinacije iz predstav: kakor vlada n. pr. v vnanjem svetu le zakon gravitacije, tako da so tudi vsi psihološki zakoni le zakoni — asociiranih predstav; mehanizmu gravitacije tam da odgovarja tukaj mehanizem predstavnih asociacij. Če pomislimo, da stoji na tem polmaterijalističnem stališču še marsikateri dandanašnji psiholog (Ziehen!), je pač vsega priznanja vredno, da Bežek ostro loči občutke in predstave že od umovanja samega, še bolj pa od čustvovanja in hotenja ter s tem seveda tudi zgolj asocijacijske zakone od drugih psiholoških zakonov, ki na sebi nimajo nič opraviti s pojmom „mehanske“ asociacije. Že v okvirju zaznavanja je zanimivo Bežkovo razlikovanje med občutki, nazorí, predstavami in pasivno, oziroma aktivno domiselnostjo. Popolnoma pravilno govori Bežek že pri nazorih o posebnem duševnem činu, o nekaki dušni sintezi, ki spaja posamezne občutke v organsko celoto in ki se ne da razumevati le ob pojmu gole asociacije. Iste važnosti pa je Bežkova ločitev med domiselnostjo (fantazijo) in predstavami, obnovljenimi po zgolj asocijacijskih zakonih. Bežek sicer trdi, da je tudi domiselnost neke vrste obnavljanje predstav, toda prosto, ne pa (kakor pri asocijacijskem spominu) kar se da zvesto obnavljanje. Ta neasocijacijska prostost domiselnosti se kaže ravno v njeni, od Bežka omenjeni,

<sup>1</sup> Izgovori: Jum.

dvojni funkciji izpreminjanja, izpuščanja in nado-meščanja predstavniških skupin z drugimi na eni in povečevanja, oziroma pomanjševanja prvotnih dojmov na drugi strani, kakor tudi osobito še v tem, da je lahko pasivna in aktivna. Vsi ti dušni pojavi, kojih važnost za vsakdanje in nevsakdanje življenje tudi Bežek sam povdarja, ostanejo — misteriji, ako ne priznavamo drugih, nego le mehansko-asocijacijske psihološke zakone. Bežek bi se mogel z menoj strinjati tudi v tem, če rečem, da so i njegove s o d b e, splošno mislj bistveno različne od ostalih enostavnejših umskih pojavov (zaznatkov, nazorov, predstav) in da je torej tudi njegovo razsojanje (mišljenje, cogitare), ki ga tolmači Bežek kot neko razstavljanje celotnih prizorov v predmete in njih dejanja ali položaje ali lastnosti, poseben dušni čin, čigar bistva ne more dojeti nobena zgolj asocijacijska psihologija. Ta docela neasocijacijski značaj razsojanja se kaže še jasneje v tem, da ie le razsojanje trdilno ali nikalno (bolje: afirmativno ali nikalno) na eni in pravo ali krivo na drugi strani; takih nasprotij med vsemi ostalimi umskimi doživljaji ni in naravnost smešno je tisto polmaterijalistično naziranje asocijacijskih psihologov, da vede do razsojanja tudi le asocijacijska mehanika predstavljanja. Čisto pravilno loči nadalje Bežek od vseh umskih doživljajev čustva in hotenje (bolje: stremljenje) kot svojevrstna, od prvih bistveno se razlikujoča doživljanja, ter se naslanja že na vsakdanje, stoletnim izkušnjam odgovarjajoče razlikovanje med „glavo“ in „srcem“. Tukaj pa zasluži Bežek posebno priznanje še zato, ker tudi t e h svojevrstnih doživljanj ne meče v en koš, temveč loči čustvovanje samo strogo od hotenja, pravilno povdarjajoč, da ie čustvovanje po svojem bistvu pasivno, hotenje pa aktivno doživljanje. Tega priznanja ne bo mogel odreči Bežku osobito oni, ki ve, da še marsikateri

današnji psiholog ne zna ločiti čustvovanja od stremjenja, smatrajoč tudi stremljenje le za nekako čustvovanje (Aktivitätsgeföhle!) ali pa pripisujoč tudi čustvovanju (kakor i ostalim doživljajem) stremljenjski značaj (voluntarizem!). Saj se že na prvi pogled vidi, da je to le igra za besede; čustvovanje ni samo pasivno in stremljenje le aktivno, tudi ostale zakonitosti so druge tam, druge tukaj: veselim se kakega uspeha, v kolikor ga že imam, stremim pa po tem uspehu, v kolikor ga še ravno nimam itd. V okvirju čustev samih pa zasluži še poseben povdarek Bežkova določitev, da je vsako čustvo v svojem jedru ali ugodje ali neugodje, oziroma da so tudi takozvana „pomirljiva“ in „vznemirljiva“ čustva na eni, pa „odpnska“ in „naponska“ čustva na drugi strani spojena vselej z nekim ugodjem, oziroma neugodjem. O teh nasprotjih je prvi razpravljajal Wundt, ki je postavil „trodimenzijsko“ teorijo čustev, češ, poleg nasprotja: ugodje — neugodje (Lust — Unlust) se morata strogo ločiti še nasprotji: vznemirjenje — pomirjenje (Erregung — Beruhigung) in pa napon — odpon (Spannung — Lösung). Moderna psihologija pa prihaja kakor od eksperimentalne (Titchener, Hayes i. dr.) tako tudi od zgolj deskriptivno-analitične strani (Elsenhans, Messer, Witasek i. dr.) do zaključka, da Wundt tukaj s čustvi zamenjava ali enostavne občutke, oziroma stremjenja (napon!) ali pa pozablja, da je vznemirjenje in napon na sebi že neugodnega, pomirjenje in odpon na sebi že ugodnega značaja. Vsem našim izkušnjam odgovarja enostavnejša „enodimenzijska“ teorija čustev, ki se ji je — čeprav še ne s polno doslednostjo in jasnostjo — priklopil tudi Bežek. Ravno tako ne morem v okvirju stremjenja iti brez izrecnega priznanja preko Bežkovega stališča o starodavnem problemu takozvane s v o b o d n e v o l j e. Popolnoma pravilno izvaja Bežek, da je pogoj vsakemu

hotenju na eni strani razsojanje (misli) o smotrih in sredstvih kakega dejanja, na drugi strani pa obenem čustva, ki spremljajo ono razsojanje, da torej v tem smislu ni volje brez razlogov (misli) in nagibov (čustev) kot njenih vzrokov, kratko, da ni slobodne volje v metafizičnem smislu besede. Metafizično prostost volje zastopajo „indeterministi“ s svojim naukom, da volja ne sledi svojim psihološkim predhodnikom (razsojanje + čustvo), kakor učinek svojemu vzroku in da v tem smislu volja torej nima vzroka. Vsak začetnik, v katerikoli vedi, pa mora takoj uvideti, da nasprotuje tako naziranje vsem znanstvenim zakonom: „slučajnosti“ ni! Ni moja naloga, da tukaj podrobno ovržem indeterminizem; štejem le Bežku v dobro, da se je tudi on postavil na stališče determinizma, pri tem pa tudi povdarjal, da se s tem še daleko ne zagovarja stališče nekega vsak pogum jemajočega fatalizma. Gotovo postopa slobodnejše oni, ki ravna na podlagi razumnega razsojanja in na podlagi to (razumno) razsojanje spremljajočih čustev, nego oni, ki sledi le slepim strastem: toda povzročena je njegova volja kakor v drugem tako v prvem primeru.

Ker loči Bežek sam — čeprav še nejasno — v okviru umskih doživljanj občutke (zaznatke), nazore in „predstave“ na eni, pa razsojanje (misli) na drugi strani, v okviru druge polovice vseh doživljanj pa čustva in stremljenja, bi bil dospel tudi on sam, da je doslednejše razvil svoje nazore in se popolnoma otresel raznih psihološko oko motečih vplivov (pragmatizem!), do sledeče za trdno dognane razvrstitve v duševnem svetu:

1. Predstave so v svojem bistvu indifereantni in trpni doživljaji ter obsegajo Bežkove občutke (zaznatke), nazore in „predstave“. Njih indife-



rentnost povdarja Bežek sam, dočim gori omenjene aktivnosti (sinteza, ki vede od občutkov do nazorov, dalje aktivna domjelnost itd.) niso nikak ugovor proti pasivnemu značaju predstav samih: te aktivnosti nas le vedejo do teh in onih svojevrstnih predstav, ko in v kolikor pa te predstave že imaš, se nahajaš, to uči opazovanje samega sebe, v docela trpnem (receptivno-pasivnem) stanju.

2. Misli so v svojem bistvu kontradiktorno pozitivni ali negativni in aktivni doživljaji. To točko je Bežek najmanj jasno obdelal — pod vplivom Jerusalemovega pragmatizma, ki je Bežka naravnost — zapeljal. Z vsako mislijo mislim: ali, da nekaj je oziroma ni, ali, da je nekaj tako in tako. To nasprotje je prvotno in so se dosedaj izjalovili vsi poskusi, en del tega nasprotja (je — ni) izvajati iz drugega ali pa oba iz nekega prvotno indiferentnega stanja. To nasprotje marveč označuje vsako misel kot tako, z drugimi besedami: vsaka misel je po svoji naravi že nujno ali afirmativna ali nikalna (je — ni), torej v kontradiktornem smislu pozitivna ali negativna. Na drugi strani se pa tudi takoj vidi, da znači vsaka misel (prepričanje!) neko aktivno stanje; ko mislim n. pr., da Bog je (ni), zavzemam napram enostavni predstavi Boga to in to lastno notranje stališče itd.

Čustva so v svojem bistvu kontrarno pozitivni oziroma negativni in trpni doživljaji. Njih trpnost povdarja tudi Bežek, na drugi strani se pa takoj vidi, da stojita ugodje ali neugodje (n. pr. veselje žalost) ceteris paribus med seboj v kontrarnem nasprotju, ki se bistveno loči od gori orisanega: je — ni. Podrobneje o tem drugje!

4. Stremljenja so v svojem bistvu tudi kontrarno pozitivni, oziroma negativni in aktivni doživljaji. Njih aktivnost povdarja tudi Bežek. Da



je vsako stremljenje pozitivno ali negativno, to je stremljenje v navadnem pomenu besede („stremljenje“, „želja“, „volja“ itd.) ali protistremljenje („odbijanje“, „zavračanje“, „odpor“ itd.), o tem se danes več ne dvomi; vidi se tudi, da je to nasprotje v okviru stremljenja enako nasprotju med ugodjem in neugodjem v okviru čustev in da se torej z zadnjim vred bistveno razlikuje od miselnega nasprotja: je — ni.

S to, najsplošnejšo klasifikacijo vseh doživljajev stoje seveda v najtesnejši zvezi mnogovrstne, dosedaj premalo vpoštevane ali sploh neznane psihološke zakonitosti, ki se tičejo najpodobnejše klasifikacije doživljajev na eni in njih zakonitega nastajanja pa razvijanja na drugi strani, kakor tudi končnega pogleda v bistvo duševnosti sploh. Ni moja naloga, da vse to tukaj podrobno razvijem; hotel sem le pokazati, da nudi tudi Bežkova psihologija že marsikatere vidike za delo v tej smeri, seveda še zakrite z neplodnim dračjem minulega materijalizma in „modernega“ pragmatizma.

Težje pristopam k negativnemu delu svoje ocene, to je k onim točkam, ki tvore nepopravljive hibe v Bežkovi psihologiji. In če sem se že zgoraj omejil le na najbolj načelna vprašanja, hočem biti še krajši tukaj: saj bodo pač čitatelja o mojem stališču, kakor sem omenil to že uvodoma, zadostno informirale moje strokovne publikacije, ne glede na to, da ima ta spis namen, podati samo skromni prispevek k proslavi Bežkovega spomina, ne pa — kritiko njegovega psihološkega dela. Le resnici na ljubo bodj torej omenjeno še sledeče:

Bežkova psihologija je v preveliki meri odvisna od tako enostranskih psihologov kakor sta Ziehen in Jerusalem; posebno zadnjega kopira Bežek večkrat celo v stranskih in zgolj formalnih pogledih. O tem se čitatelj

lahko sam prepriča, če samo površno primerja Jerusalemovo psihologijo (4. izd.) z Bežkovo. Od manj enostranskega, vestnega Ebbinghaus je pa v resnici pre-delal le kratki in poljudno pisani „Abriss der Psychologie“, dočim je Ebbinghausovo veliko delo „Grundzüge der Psychologie“ le — citiral. Vsega tega mu seveda ne smemo očitati; pisatelj, ki o svojem spisu sam pravi, da kot učna knjiga „... utegne biti v najboljšem slučaju srečna kompilacija občepriznanih nauk“, ni več kompilator v slabem pomenu besede, temveč mož, ki bi mogel še marsikateremu pisatelju danes služiti za zgled „pisateljske poštenosti“. Pri Bežku nastane torej prav za prav le vprašanje, ali je njegova kompilacija bila v resnici srečna, to je ali je iz drugih psihologij povzel v resnici le obče priznane in torej pač pravilne nauke. Tukaj pa gredo najina pota narazen.

Bežek govori o vzročnem razmerju med fizičnimi in psihičnimi pojavi s sigurnostjo, kakor da so to mačkine solze. Nasproti temu ugotavljam, da še do danes ni znano, kako razmerje vlada prav za prav med duševnim in fizikalnim svetom, temveč da se tukaj da govoriti le o raznih metafizičnih hipotezah, od katerih ni nobena zadostno utemeljena. Splošno se pa danes misli, da od govarja vsakemu fiziološkemu procesu nekak duševni pojav, pri čemer ostaja docela odprto vprašanje, ali pomeni to odgovarjanje istočasnost ali pa kavzalno sukcesijo. Jaz sam stojim na prvem stališču, ne morem pa v okviru pričujoče ocene tega svojega stališča točneje opredeliti napram podobnim drugim mnenjem, kaj še podrobno utemeljiti.

O razvrstitvi doživljajev sem že govoril; v tej zvezi le ponavljam, da torej nimamo troje, temveč četvero vrst doživljajev elementarnega značaja, izmed katerih tvori prva polovica (predstave in misli) doživljaje „uma“, druga (čustva in stembjenja) pa doživljaje „nagnjenja“.

Vzporedno s tem mora torej psihologija obsegati štiri dele: nauk o predstavah, mislih, čustvih in stremljenjih. Napako je Bežek zagrešil tudi s trditvijo, da so umski doživljaji in čustva učinki vnanjega sveta na našo dušo, hotenja pa naši aktivni naskoki in odboji (reakcije) z ozirom na vnanje vplive: tukaj Bežek očitno zamenja razmerje med vzrokom in učinkom z bistveno drugačnim razmerjem med aktivnim in pasivnim doživljanjem. Zadnje razmerje znači notranje psihološke razlike v doživljajih, ki kot take nimajo nič opraviti z vprašanjem, ali so ti doživljaji „vzroki“ ali pa „učinki“. Saj je tudi Bežkovo razsojanje (misel) aktivno doživljanje. Razen tega se, kakor sem to že omenil, psihološko opisovanje ne sme kaliti z metafizičnimi hipotezami.

Kdor si prečita Bežkovo analizo občutkov, vidi takoj, da še Bežku ni bila jasna razlika med občutkom samim kot doživljanjem in pa odgovarjajočim mu fiziološkim dražljajem. Tu posnema Bežek še v marsikaterem pogledu materialiste iz druge polovice prejšnjega stoletja. Z ozirom na te nejasnosti ugotavljam sledeče: Tudi že najenostavnejši občutek n. pr. temperature, barve, napona, okusa itd. je doživljanje, nekaj, kar neposredno doživljam in kar torej v svojem bistvu nima nič opraviti z dražljajem, to je s fizikalnim procesom, o katerem sem v stanu karkoli vedeti izključno le posrednim potom, to je s pomočjo svojih doživljanjev. Kar velja za vse ostale višje doživljanje, velja v polni meri tudi že za najenostavnejše občutke (Empfindungen), namreč: 1. da so nam neposredno dani in torej tudi brezdvomno realni, dočim nam je ves vnanji svet (z možgani vred) le posredno (ob doživljajih) dan, tako da so tudi glede bivanja tega sveta vsaj možne še najraznejše diskusije, in 2. da so občutki absolutno neprostopnega značaja (že o občutkih kot doživljajih nima nobenega zmisla reči, da se nahajajo v stro-

gem pomenu besede n. pr. „v“ ali „na“ možganih, telesu itd.), dočim je vsak fizikalni proces kot tak ob enem prostorno določen. To naj zadošča za mojo trditev, da se duševnost na vsej črti brez izjeme popolnoma razlikuje od vseh fizikalnih procesov kot takih, ki v najboljšem primeru gotovim doživljamem le odgovarjajo, to je o b e n e m ali č a s o v n o p r e d n j i m i nastopajo itd., iz česar pa ne sledi nič za vprašanje, kaj in kako so ti doživljaji sami.

Ravno tako napačna je Bežkova, od nemških psihologov povzeta teorija „projekcije“, to je naziranje, da prihajamo do občutkov (zaznatkov) le na ta način, da izgube ti občutki svoj prvotni čustveni povdarek, na kar začenjamo iskati njih vzroke v vnanjem svetu, od koder prihajajo v nas, Prav nič ne dvomim, da so občutki prvotno najtesneje spojeni s čustvi; toda nadaljna teorija projekcije je naravnost protislovna! Kako pa naj projiciram nekaj na „zunaj“, kako naj začenjam iskati vzroke za lastno doživljenje v vnanjem svetu, ako mi o tem svetu še absolutno nič ni znano? Iz tega sledi z vso jasnostjo, da oni, ki in v kolikor doživlja občutek n. pr. temperature, barve, luči, prostornih določil („tukaj“, „tam“...) itd., že s t e m d o j e m a ravno to temperaturo, barvo, luč, prostorno določilo itd.: naravnost smešno je pa naziranje, da nam to dojemanje donáša šele „projekcija“ občutkov na „zunaj“. Isto velja mutatis mutandis seveda tudi za višje komplekse takih občutkov, za takozvane zaznavne predstave (Wahrnehmungsvorstellung), to je za Bežkove n a z o r e. Tudi tukaj nima, iz istih razlogov, nobenega smisla, govoriti o neki projekciji teh nazorov tja, „od koder“ izvirajo, oziroma o nekem „pripisovanju“ teh nazorov njih vnanjemu skupnemu „vzroku“. Tudi tukaj oni, ki vidi, tipa itd. n. pr. mizo, s tem t o m i z o d o j a m e, tudi tukaj je protislovno mnenje, da pridem do dojemanja mize še le potom „projekcije“ svojih ob-

čutkov, to je tako, da skupni vzrok tem občutkom iščem v vnanjem svetu. Kako naj trčim n. pr. na mizo kot skupen vzrok svojih občutkov, dokler te mize še nisem dojel, dokler mi o tej mizi še prav nič ni znano? Tudi o vsem tem bom podrobno govoril še le v svojih strokovnih publikacijah. Tukaj le še enkrat ugotavljam, da se naše zaznavanje vnanjega sveta ne vrši potom kakih kavzalnih sklepov, temveč da nam je z našimi občutki in nazori o b e n e m d a n ž e vnanji svet (temperatura, barva, glas, reči kakor miza, kamen itd.) kot — o b j e k t teh naših občutkov in nazorov! (Pri tem pa ostane seveda še popolnoma odprto vprašanje, ali ta vnanji svet tudi eksistira ali ne, o čemer odloča spoznavna teorija, ne pa psihologija.)

Še napačnejša in usodepolnejša je pa Bežkova analiza s o d e b, splošno misli. Tukaj tava Bežek le v tirih Jerusalemovega pragmatizma in pači s svojim enostranskim povdarjanjem bijološke važnosti, ki da jo ima razsojanje, ravno najbistvenejše jedro vsake sodbe. Tudi jaz ne dvomim, da stoji človeški govor z našimi mislimi v najtesnejšem stiku. Popolnoma napačno pa je, radi tega razmerja iz razvoja jezika enostavno sklepati za razvoj miselnih doživljajev. Prvotne so vendar le misli, ne pa jezik (stavek), ki služi le za izraževanje misli. Bistvo misli se torej ne da spoznati iz bistva stavka, temveč zadnje bistvo stavka postane narobe jasno le onemu, ki skuša spoznati poprej bistvo dotične misli same. Saj je vendar znano, da psihologija prejšnjih stoletij v premnogih ozirih tudi radi tega ni prišla do pravih uspehov, ker je psihološke zakonitosti skušala enostavno izvajati iz gramatičnih odnošajev. Ta napačna metoda tvori ravno bistvo nerodovitega logizma n. pr. v dobrem delu antične in še srednjeveške psihologije. Kdor se je pa enkrat otresel te metode in skuša dojeti zadnje bistvo misli samih,

ta pač takoj uvidi, da je vsaka misel v svojem bistvu vselej ali afirmacija (je) ali negacija (ni) in da torej nima nobenega smisla, govoriti o nekem prvotno indiferentnem dojetanju „celotnih prizorov“. To dojetanje ravno ni več misel, temveč še-le Bežkov nazor (zaznavna predstava). Misel se pa od predstav (občutkov, nazorov in „obnovljenih“ predstav) razlikuje ravno v tem, da so predstave pasivni in izven nasprotja „je — ni“ ležeči ter v tem smislu indiferentni doživljaji, dočim je vsaka misel po svoji naravi ali afirmativna ali nikalna in poleg tega še aktivnega značaja. Krivo je torej Bežkovo (Jerusalemovo) naziranje, da stoje misli prvotno izven tega nasprotja, da je nikalnica le sekundarni izraz za naknadno čustveno popravljanje teh prvotno „indiferentnih“ misli in da je končno afirmacija sploh brez vsakega posebnega pomena, stoječa z „nikalnimi“ mislimi v istem sekundarnem razmerju, kakor te s prvotno indiferentnimi mislimi. Da takih indiferentnih misli, to je misli, s katerimi bi ne mislil, da nekaj je ali ni, je tako in tako ali ni tako in tako, ni, o tem ne more dvomiti oni, ki zna vsaj kolikor toliko opazovati samega sebe. Na takih napačnih premisah pragmatizma pa slone seveda še usodepolnejše konsekvence, ki se končno zrcalijo v pragmatističnem aksiomu: resnica je korist, neresnica pa škodljivost. Toda če bolezen škoduje organizmu, ali sledi iz tega, da bolezen v danem primeru ni resnična, da boleznj v danem primeru ni? Prava to sodeb je brez dvoma tudi biološke važnosti, naravnost protislovno pa je isto v etenje te pravote z biološko stranio! Bežek sam sicer ne izpeljava tega nauka z vso jasnostjo in doslednostjo, toda tega mu ravno tukaj ne morem šteti v dobro; na podlagi svojih premis bi ga bil moral izpeljati, kajti tukaj niso možni kompromisi: aut - aut. Ali stojimo na stališču, da oni, ki zatrjuje n. pr.  $2 \times 2 = 4$ , v resnici



„spoznava“, da le temu tako brez ozira na katerikoli organizem, ali pa na stališču, da „spoznavanja“ (Erkennen) sploh ni! Jasno pa je, da sam sebi nasprotuje oni, ki stoji na zadnjem stališču, kajti tudi spoznanje, da ni „spoznanja“, je ali „spoznanje“, ta mora le — molčati. Do takih konsekvenc seveda more priti le oni, ki, kakor Bežek z Jerusalemom vred, smatra že pojav organske prilagoditve za neko stopnjo inteligentnosti ali razumnosti, potem pa v nadaljnjih izvajanjih to razumnost določuje kot sposobnost razsojanja. Da se prilagoditev pospešuje in olajšuje s pomočjo razsojanja, o tem seveda ni dvoma; toda kdo bo prilagoditev samo smatral za razsojanje (misel!)?

Prava, nepristranska psihološka analiza ne bo nikdar prišla do takih zaključkov. Razen tega, da že pri prvem pogledu na „misel“ ne najdemo misli, ki bi se v svojem bistvu še razlikovale od Bežkovih nazorov (splošno predstav) in vendar ob enem ne bile pozitivne in ne negativne, je kmalu odkrita še druga točka, ki je najbrž zakrivila, da je bilo mogoče priti do teh naukov. V mislih mi je namreč Bežkovo (Jerusalemovo) naziranje, da leži bistvo vsake izrecne misli v nekem razstavljanju celotnih prizorov v predmete pa njih dejanja, položaja ali lastnosti. Proti temu pa govori prvič že dejstvo, da imamo celo kopico najizrecnejših misli (sodeb), ki že po svojem smislu izključujejo vsako tako razstavljanje (in naknadno vezanje); semkaj spadajo sodbe kakor: Bog je (ni), sem, njega ni, zunanji svet je, biva (ni, ne biva) itd., sploh vse sodbe, s katerimi ugotavljamo eksistenco ali neeksistenco nečesa. Kak smisel naj imajo besede, da razstavljam tukaj neki „prizor“ v predmet in njega dejanje, položaj ali lastnost. Eksistenca, oziroma neeksistenca nečesa (Boga, mene, sveta...) ni ne dejanje ne položaj in ne lastnost tega, čemur pripada: miza pred



menoj ostane ista, naj si biva ali ne. Saj je pač na prvi pogled razvidno, da je bivanje (ne bivanje) mize nekaj docela drugega, nego vse njene lastnosti (barva, trdota...), položaji in dejanja (prostorna določila, premikanje itd.): ugotavljati bivanje ali ne bivanje mize z vsemi njenimi položaji, dejanji in lastnostmi se vendar ne pravi razstavljati neki celotni prizor v mizo pa njena dejanja, položaje in lastnosti. „Eksistenčne“ sodbe (Eksistenzialurteile) se torej nikakor ne skladajo z Bežkovo definicijo sodeb! Ravno te sodbe so pa prvotne sodbe, obsegajoč prve notranje konstatacije otroka in tvoreč njegove prve izkušnje glede njegove lastne notranjosti in zunanjega sveta (Prvi višji duševni čini otroka so brezdvomno eksistenčne sodbe, to je konstatacije prijetnosti, neprijetnosti, luči, teme itd.) S tem se sklada tudi dejstvo, da spadajo semkaj i stavki kakor: dežl, grmi, doni itd., ki izražajo tudi leksistenčne sodbe. Že te sodbe so pa ali pozitivne ali negativne (je — ni). Bežkova definicija pa nam tudi pri ostalih sodbah nič ne pomaga. Če kdo trdi n. pr., da je zlato rumeno, razstavlja seveda v nekem metaforičnem smislu celokupni pojav v zlato in rumeno barvo, toda smisel te sodbe je ravno ta, da zlato je rumeno, oziroma da zlatu rumena barva pripada. Kakor pri eksistenčnih tako je tudi pri teh sodbah to, kar se z njimi ugotavlja, le neko nahajanje, ki pa sedaj seveda ni istovetno z eksistenco v navadnem pomenu besede, temveč n. pr. z rumenostjo (flavum esse, rumen biti), rdečico (rubrum esse, rdeč biti) itd. Ta smisel sodbe pa na sebi zopet nima nič opraviti z „razstavljanjem“ in „vezanjem“; tudi sodbe te vrste so ugotavljanje nekega nahajanja ali nenahajanja (miza je — ni zelena, železna...), nikar pa enostavno „razstavljanje“ teh ali onih prizorov v njih dejanja, položaje ali lastnosti: tudi pri teh sodbah gre

ravno za nahajanje ali nenahajanje dotičnih dejanj, položajev in lastnosti, ne pa za te prizore, dejanja, položaje in lastnosti same (ki so kot taki že objekti občutkov, nazorov in nadaljnih predstav, ne pa misli!). Ker so vse naše sodbe ali sodbe prvega (eksistenčne sodbe) ali pa drugega tipa (takovostne sodbe), sledi iz te analize zdaj še naknadno, da so misli (napram vsem občutkom, nazorom in obnovljenim predstavam) doživljanja elementarnega značaja, ki se nikakor ne dajo reducirati na te občutke, nazore in „predstave“.

Z omenjenimi psihološkimi napakami Bežkovega pragmatizma je v najtesnejši zvezi tudi njegovo napačno tolmačenje pravih in krivih sodeb, češ, da izvira ta razlika iz neprijetnega čustva dvoma, ki je tem jačje, čim bijološki pomembnejša bi bila končna povoljna rešitev zagonetnega prizora, in iz čustev vpričo končne rabsodbe, ki so tem ugodnejša, čim mučnejši so bili prejšnji dvomi. Da so naši dvomi večkrat spojeni z negativnimi čustvi, je seveda resnično. Toda d v o m sam ni čustvo, temveč le s o d b a z m a j h n o i z v e s t n o s t j o ; izvestnost sodbe ni čustvo (že zato ne, ker je vsako čustvo ali pozitivno ali negativno, to je ali ugodje ali neugodje, dočim ni nobene „negativne“ izvestnosti!), temveč posebna „kvantitativna“ komponenta sodbe, ki limitira navzdol do 0. Iz tega pa nujno sledi, da tudi najugodnejši maksimum te izvestnosti, kakor se kaže ravno v spoznavanju (n. pr. živim,  $2 \times 2 = 4$  itd) kot tak ni ne more biti čustvo! A resničnost ali neresničnost sodeb se že psihološko določa le po raznih odnošajih te izvestnosti, ne pa po čustvih, ki spremljajo te sodbe. Naj imajo torej čustva katerikoli bijološki pomen, ta čustva, v danem primeru, naše sodbe le spremljajo, ne da bi same po sebi določevale pravoto ali napačnost sodeb. Pravota sodbe se v psihološkem smislu določa

izključno le po elementih, ki so tej sodbi imanentni, to je po njeni izvestnosti, v kolikor ta izvestnost prehaja v razvidnost.

Z ozirom na Bežkovo podrobno pojmovanje čustev in stremljenj pa le še pripomnim, da je tukaj Bežek, preveč sledeč zgledu svojih enostranskih nemških učiteljev, naravnost pozabil na ono glavno nalogo vsake psihologije, o kateri uvodoma sam govori in v čije smislu mora psihologija kot vsaka samostojna veda obdelovati svoj material, vsaj v prvi vrsti, le po vidikih, ki so temu materialu imanentni. Da so čustva (in z njimi stremljenja), kakor pravi Bežek, „našemu organizmu čuvaji v borbi za obstoj“, je možno, morda celo verjetno. Toda s tem še ni prav nič rečeno, kaki so ti doživljaji sami, kake so vse notranje zakonitosti teh doživljajev. Naloga psihologije je pa ta, da določi ravno bistvo teh doživljajev samih in njih notranje zakone. Bežek - darvinist pa toli vneto govori le o nekem razmerju teh čustev (in stremljenj) z organizmom (objektom fizijologije) in izvaja enostavno iz tega razmerja, torej iz nečesa, kar je kakor za bistvo čustva, tako za bistvo organizma samega le sekundarnega, recimo: obmejnega značaja, tudi vse podrobne zakone, ki se tičejo razvrstitve, razvoja čustev itd. Že iz tega sledi, da so vsi ti „zakoni“ le „samovoljne konstrukcije. Lahko se je postaviti pred čitatelja s formulo: boj je ali za obstanek posameznika ali pa za obstanek rodu — in iz te formule enostavno izvajati n. pr. egoistna, rodbinska, plemenska, domovinska čustva itd. Naravnost neodpustljiva površnost bi pa bila, če bi si kdo domišljjal, da je s tem odgovoril tudi na vprašanje, kako se vsa ta čustva tudi med seboj razlikujejo, kake zakonitosti jih kot taka prešinjajo itd. Dokler pa ni odgovora na ta vprašanja, je tudi treba razvrstitev čustev po zgolj zunanjih vidikih smatrati za

samovoljno, brez znanstvene vrednosti: recimo, da je n. pr. rodbinsko čustvo po svojem notranjem aspektu in s tem po svojem bistvu enako egoistnemu čustvu, — čemu nam naj v tem primeru še služi n. pr. Bežkova opredelitev! Na vprašanja te vrste pa Bežek ni dal nobenega odgovora in s svojo metodo, ki se oklepa le zunanjih vidikov, tudi ni mogel dati kakega odgovora. A šele z odgovorom na taka v resnici psihološka vprašanja bi mogel Bežek sploh opravičiti uporabljanje svoje (Jerusalemove itd.) metode. Moja naloga tukaj ni in ne more biti, podati analizo čustev in stremljenj po čisto psiholoških vidikih; taka analiza bi pač bila že celotna psihologija čustev in stremljenj. Pokazati sem hotel le, da je Bežkovo postopanje že v principu ponesrečeno: kdor hoče znanstveno govoriti o nekih svojevrstnih realnostih in razvijati zakone teh realnosti, ta si mora v prvi vrsti ogledati te realnosti same, se v prvi vrsti vprašati, kako spadajo te realnosti same skupaj ali gredo narazen itd. Šele po točni odločitvi takih in sličnih vprašanj more upati, da bo z uspehom uporabljal tudi razne odnošaje teh realnosti z drugimi. Vsako drugo postopanje pa vede le do zmot. Da navedem le en v z g l e d takih zmot tudi pri Bežku, opozorim na njegovo, v smislu njegove metode seveda dosledno pojmovanje glasu vesti kot bojazni! Vsakdo, ki je vsaj kolikor toliko zmožen opazovati samega sebe, uvidi takoj, da vest (Gewissen) kot tak a nima nič opraviti z bojaznijo (Furcht), da igra bojazen tem manjšo vlogo povsod tam, kjer se čim izrazitejša javlja v človeku — vest: čim bolj peče vest zločinca, tem večja je verjetnost, da zatara svojo bojazen in se javi sam — policiji in narobe! Mislim, da se obenem jasno vidi, kako usodepolno more ravno taka skrajno površna psihologija vplivati na vse mlade neizkušene glave, ki iščejo „naprednost“ le tam, kjer se jim nudijo

taki „dokazi“, da moralnosti ni, češ da je sploh vse le egoizem.

No, bodi kakorkoli, vendar upam, da vse to ne more kršiti spomina Bežkovega, ki se prav gotovo ni zavedal vseh takih in podobnih strani svoje psihologije, temveč imel le iskreno željo, s svojimi idejami dvigniti kulturni nivo svojega naroda. Njegov t r u d je bil v e l i k, njegov n a m e n s v e t, tako da morem z vso odkritosrčnostjo reči: Bežku časten spomin tudi kot slovenskemu psihologu!



*Dr. R. Molè.*

## Ivan Macher.

V torek, dne 11. marca 1919 je umrl ravnatelj mestnega dekliškega liceja v Ljubljani **I v a n M a c h e r**.

Macher je bil rojen 25. avgusta l. 1857. v Škofji Loki. Študiral je gimnazijo v Ljubljani, univerzo na Dunaju, kjer je položil izpit za srednješolskega učitelja in sicer iz prirodopisa kot glavnega, matematike in fizike kot stranskih predmetov. Supliral je na gimnazijah v Kranju in Trstu, l. 1891. je dobil profesorsko mesto na gimnaziji v Kotoru, od l. 1895. do l. 1906. je bil profesor na učiteljišču v Ljubljani, l. 1906. so ga premestili za profesorja na II. državno gimnazijo v Ljubljani. Dne 7. oktobra l. 1908. se mu je poverilo ravnateljstvo mestnega dekliškega liceja v Ljubljani.

Že začetkom šolskega leta 1918 se mu je poznalo, da trpi na hudi želodčni bolezni, a kljub velikim mukam je vodil zavod še do začetka januarja 1919, ko je zaprosil za trimesečni dopust. Upal je, da mu mir prinese zdravja; operacija, ki se ji je podvrgel, je sicer olajšala nekoliko bolečine, a zdravja mu ni mogla več vrniti.

Z Macherjem je izginil iz našega javnega življenja zelo marljiv mož. Kot šolnik se je pečal s sptovanjem šolskih knjig iz prirodopisne stroke ter izdal „Prirodopis za meščanske šole I., II., III. stopnja, „Prirodopis živalstva za nižje razrede srednjih šol“, „Prirodopis rastlinstva za nižje razrede srednjih šol“ in „Botaniko za višje razrede srednjih šol“. — Še med boleznijo je prirejal

novo izdajo „Prirodopisa živalstva“. — V „Izvestjih mestnega dekliškega liceja“ so izšle sledeče Macherjeve razprave, oziroma članki: „Mestni dekliški licej“ (I.), „I. mestna višja dekliška šola“ (IV.), „Varujte cvetlice!“ (VI.) ter toplo pisan nekrolog padlemu prof. Joži Berčetu (VIII. in IX.).

Kot ravnatelj in učitelj se je odlikoval po izredni marljivosti in vestnosti. Občudovanja vredna je bila njegova skrb, da bi doseglo naše najvišje žensko vzgojevališče idealno višino in da bi nam vzgojilo res pravo narodno ženstvo. In kako je bil ponosen na svoj zavod in kako ga je znal braniti proti nasprotnikom, ki jih je imel posebno v prejšnjih vladah! — I učiteljstvo, ki mu je bil dober voditelj in tovariš, i dijakinje in dijaki, ki jim je bil sicer strog, a pravičen učitelj, ga bodo ohranili v dobrem spominu.

Društvenega življenja se je pridno udeleževal. Za svojega bivanja v Trstu je nastopal kot pevec v „Čitalnici“. Kakor je večkrat pripovedoval, je bila zanj doba tržaškega službovanja najlepša njegovega življenja. — V Ljubljani pa se je oklenil z vso vnemo „Slovenskega planinskega društva“; bil mu je dolgoletni odbornik in podpredsednik. Ni je bilo nedelje, da ne bi bil posetil naših lepih gorá; če že drugam ni mogel iti, na Šmarno goro je šel gotovo. O počitnicah si ga lahko videl, kako je lastnoročno markiral pota „Slov. plan. društva“. Tako ne izgubi „Slov. planinsko društvo“ samo marljivega odbornika, temveč tudi vnetega turista. — Pri bivšem „Pisateljskem podpornem društvu“ je bil tudi odbornik. — „Slovenska Šolska Matica“ ga je štela tudi med svoje marljive odbornike. S „Šolsko Matico“ ga ni družilo samo veselje in navdušenje za stvar, temveč tudi prijateljstvo in spoštovanje do pokojnega Schreinerja.

Macher je bil pristna gorenjska duša; na zunaj malo trd, a dobrega srca in v družbi vedno prijeten. Bil je



navdušen Jugoslovan. S pravo mladeniško navdušenostjo mi je izražal svoje veselje nad prevratom v naši domovini, ko sva se v novembru l. 1918. po dolgem zopet sešla. Klanjati se ni znal, ostal je zvest svojim svobodomiselnim nazorom. Saj je pravil večkrat, da bi bil lahko dosegel kaj več, če bi bil mogel izpremeniti svoje nazore. Tako je ostal le profesor in začasni ravnatelj do svoje smrti.

Blag mu ostani spomin!



*Jakob Dimnik :*

## † Ivan Krulec.

Vzor učitelj in vzgojitelj mladine je legel v pre-zgodnji grob. Tovariš Ivan Krulec, vadm. učitelj na ljubljanskem učiteljišču, je dne 27. aprila 1920 po mučni, dolgotrajni bolezni, v 58. letu svoje starosti mirno zaspal v Gospodu. Hitra jetika, ta učiteljska morilka, je pretrgala nit temu dragocenemu življenju. Pokojnik je bil izvrsten in vesten učitelj, požrtvovalen in najboljši prijatelj šolske mladine, vrl in ljubeznjiv tovariš ter marljiv pedagoški pisatelj. Ljubljansko učiteljišče je s Krulčevo smrtjo posebno hudo prizadeto, zakaj ta zavod še ni imel nikdar tako izbornega elementarnega učitelja in tudi bržkone ne dobi izlepa njemu vrednega naslednika. Krulec je bil rojen učitelj in vzgojitelj mladine. Najbolj srečnega in zadovoljnega se je počutil v krogu svojih nedolžnih malčkov v razredu; delal in živel je z njimi ter si zbiral zaklad spoštovanja, ljubezni in neomejenega za-upanja svojih učencev. Ko je imel že kal smrtne bolezni v sebi, še je silil v šolo ter iskal utehe, razvedrila in zdravja pri svojih ljubljenih učencih. Dne 5. marca je še pisal svojemu ravnatelju tako-le: „Velecenjeni gospod ravnatelj! Ker je do Vas previsoko, (bil je tako slaboten, da si ni upal priti v I. nadstropje), Vam tem potom nanznanjam, da sem danes zjutraj svojo službo zopet nastopil. Težko gre, težko! Potem pa še bolezen v razredu (oslovski kašelj, ošpice i. dr.). Danes mi manjka od 38 učencev 20! Pouk v takem razredu je sila težaven.

Pa naj bo kakorkoli! Storit hočem, kar morem.“ In storil je res, kar je mogel, storil je več, nego kar mu je veleval stan! S svojo neumorno delavnostjo si je pridobil kot učitelj in vzgojitelj mladine častno priznanje v srcu svojih učencev in njih staršev.

Kakor je bil pokojnik vzor učitelja in vzgojitelja mladine v šoli, prav tak vzor je bil tudi kot družinski oče. Težko, težko ga bo pogrešala njegova blaga soproga, ki je bila pokojniku najvestnejša družica in spremljevalka v življenju. Rojena Dunajčanka, se je iz ljubezni do svojega moža popolnoma naučila slovenskega jezika in v slovenskem jeziku tudi vzgajala svoji dve hčerki, stari šele 7, oziroma 9 let. Vsa čast taki ženi!

Kako priljubljen je bil pokojni Krulec v Ljubljani, je pokazal njegov veličastni sprevod. Poleg učiteljskega zbora domačega zavoda, vadniške mladine ter gojencev in gojenk učiteljišča, je prišla izkazat zaslužnemu šolniku zadnjo čast najodličnejša gospoda ljubljanska iz meščanskih, šolskih in uradniških krogov. Pred hišo žalosti je zapel pevski zbor Glasbene Matice pod vodstvom nadučitelja-skladatelja gosp. F. Juvanca O. Devovo žalostinko: „Vigred se povrne“. Na to se je začel premikati dolgi sprevod. Za mrtvaškim vozom sta stopali pokojnikovi osiroteli hčerki in do skrajnosti potrta in užaloščena soproga.

Za sorodniki so šli zastopniki višjega šolskega sveta z gospodom predsednikom prof. F. Vadnjalom na čelu in potem zastopniki raznih uradov, šol, meščanov in nepregledna vrsta prijateljev in nekdanjih hvaležnih učencev njegovih. Pri kapelici na Friškovcu so mu pevci zapeli v slovo: „Blagor mu, ki se spočije“. Nekaj pogrebcev se je tu poslovilo od pokojnika, velika večina, med njo tudi šolska mladina, ga je pa spremila do groba pri Sv. Križu.

Tovariš Ivan Krulec je bil rojen v Ljubljani dne 24. aprila 1863. l. V ljudsko šolo je hodil v Ljubljani, in

sicer na II. mestno deško ljudsko šolo, kjer je dovršil 5 razredov. Iz 5. razreda je vstopil v pripravljalnico za učiteljišča v Ljubljani, kjer je dovršil tudi štiri letnike učiteljišča. Dne 20. aprila 1885. l. je prebil izpit učne usposobljenosti za ljudske šole s slovenskim in nemškim učnim jezikom. Leta 1898. je posečal na državni obrtni šoli v Gradcu risarski tečaj za ljudskošolske učitelje, kjer je bil usposobljen za učitelja risanja na obrtnih nadaljevalnih šolah. Leta 1909. je dovršil na Dunaju tečaj za slaboumne otroke.

Po dovršenem zrelostnem izpitu, leta 1882. je bil imenovan začasnim učiteljem na II. mestni deški ljudski šoli v Ljubljani, kjer je bil l. 1886. stalno nameščen. Leta 1901. je bil imenovan vadniškimi učiteljem na tukajšnjem učiteljišču, kjer je neumorno deloval do prerane svoje smrti.

Pa tudi izven šole je bil pokojni Krulec vsestransko delaven. Sestavil je „Mojo prvo čitanko“ in spisal „Navodilo k Moji prvi čitanki“. Popravil in predelal je Miklosichev „Slovensko-nemški Abecednik za obče ljudske šole“. Bil je tudi priden sotrudnik naših šolskih listov, delaven odbornik Slovenske Šolske Matice, Glasbene Matice, Slovenskega dež. učiteljskega društva in Slovenskega planinskega društva. Do svoje smrti je bil tudi član Ljubljanskega učiteljskega društva.



*Dr. Ljudevit Pivko:*

## Učni načrt za šolsko telovadbo nižje stopnje.

Telovadbo šolske dece delimo (po starosti) na tri stopnje:

a) prva (nižja) stopnja od 6. do 9. leta, b) druga (srednja) od 9. do 11. leta, c) tretja (višja) od 11. do 14. leta.

Pri telovadbi najmanjše dece je upoštevati poleg nežnosti organizma otroški duševni svet, ki hoče v prvi vrsti igrati. Vsa telovadba nižje stopnje naj ima pretežni značaj igre.

### I. Vadbeni načrt.

Za šolsko telovadbo je prikladen načrt, ki deli vadbene panoge in vrste na 18 ali 21 ur, kar odgovarja enemu šolskemu četrtletju.

Primer četrtletnega vadbenega načrta za nižjo stopnjo:

Tel. ura	I. (25 minut):	II. (25 minut):
1.	redovne vaje	igra
2.	raznoterosti	skok
3.	proste vaje	igra
4.	vaje s palicami	lestva
5.	redovne vaje	igra
6.	proste vaje	kolebnica
7.	pohod in tek	igra
8.	raznoterosti	gred
9.	proste vaje	igra
10.	redovne vaje	plezalna žrd
11.	vaje s palicami	igra
12.	proste vaje	skok
13.	rajalne vaje	igra
14.	redovne vaje	drog
15.	proste vaje	igra
16.	raznoterosti	gred
17.	vaje s palicami	igra
18.	proste vaje	krogi

Vsaka ura je razdeljena pri šolski telovadbi na dva dela (dve polovici); razdelitev na tri ali celo na štiri dele na tej stopnji ni primerna, ker bi posamezne dobe bile prekratke in bi se v njih ne moglo nič poštenega navežbati. Pomisliti je, da odpade v vsaki uri nekoliko minut na nastopanje in urejevanje razreda.

Pri društveni telovadbi lahko delimo uro na tri (ali celo štiri) dele, ako ima vodja telovadbe dovolj pomočnikov (vaditeljev) na razpolago, ki vodijo telovadbo posameznih vrst. V tem slučaju je treba primerno preurediti gorenji vadbeni načrt.

Igram in skupnim vajam, ki jih izvaja vsa deca sočasno, gre na tej stopnji prvo mesto. Pri vajah poedincev, ki jih izvajajo telovadci drug za drugim, zamore priti vsak učenec samo 2 do 4 krat za 25 minut na vrsto, kar je odvisno od števila učencev, od števila orodja in od značaja vaje. Vaje poedincev naj se izvajajo po možnosti tako, da izvaja skupina 2, 3, 4 in več učencev isto vajo sočasno na istem ali dvojnem, trojnem orodju. Čim več učencev je sočasno zaposlenih, tem bolje je.

V 18 telovadnih urah vadimo po tem načrtu:

Skupne vaje 15 krat in sicer proste vaje šestkrat, redovne štirikrat, rajalne enkrat (često jih družimo z redovnimi), vaje s palicami trikrat, pohod in tek enkrat; igre vadimo devetkrat, raznosterosti praviloma kot skupne vaje trikrat; vaje s kolebnico enkrat, na gredi dvakrat, skok dvakrat, na ostalem orodju (plezala, lestve, drog, krogi) štirikrat. Ako nimaš katerega izmed orodij, pomagaj si s sorodnimi vajami na drugem orodju; preuredi si načrt po svojih razmerah.

Telovadba dece naj se vrši pod milim nebom, kadarkoli dopušča letni čas in vreme. Teka in tekalnih iger ni gojiti v zaprti telovadnici.

## II. Snov za prvo leto (za 6 letno deco).

1. I g r e. 1. Miš in mačka, prvi način I. 12 (Pivko, Telovadne igre, I. del, str. 12). 2. Slepa miš (I. 14). 3. Kokoš in jastreb (I. 17). 4. Petelinji boj (I. 42). 5. Volk (I. 18). 6. Vaje v žoganju s prosto roko (II. 12). 7. Podajanje žoge v ulici (II. 18). 8. Podajanje žoge v krogu (II. 19). (Citati strani iz I. dela se nanašajo na 1. izdajo.)

O p o m b a. Ako izvajajo učenci dobro vse te igre, lahko stopaš k igram drugega šolskega leta (gl. III.). Podajanje žoge združujmo s petjem.

2. R a z n o t e r o s t i zabavnega (igralnega) značaja: Prepletanje; prepletanje med kiji (indijanski ples), podiranje palic, prevračanje kija (I. 45.). Kroženje dvojic trojic v čepenju. Poskočno kolo, Tel. igre I. 46. Pretegi z vrvjo in palico, Tel. igre I. 46. Prosti pretlaki, Tel. igre I. 48. Trden most, Tel. igre I. 43. Razni načini koraka (prisunski, poskočni korak. Petelinji boj (tudi igra). Globoki predklon. — Deške raznoterosti: preval naprej, samokolnica, želva; trinožni tek, sed in vzravna brez pomoči rok, dotik čela in brade s kolenom. — Vaje deklic s kratko kolebnico (prestopanje, preskoki, preskakovanje na mestu.

3. R e d o v n e i n r a j a l n e v a j e. Zbor v vrsto, uravnava, pozor, odmor, razhod. Red, kritje. Temeljna postava. Polobrat na mestu, pohod na mestu in pohod naprej v redu. Zavoj reda. Ustavitev pohoda, stik naprej. Strojenje vrste iz pohoda v redu. Razštevanje v dvojice, trojice in četvorice. Premena reda v dvored, trored, četverored in narobe. Pohod dvoreda. Obrati dvoreda na mestu. Prosti razstop in sestop v dvoredu, troredu, četveroredu in vrsti. Čelni razstop iz vrste („drugi“ dva koraka, „tretji“ štiri korake „četrti“ šest korakov naprej). Zavoj reda v krog. Ravnosmerne rajalne vaje (z razvodom v dvored in četverored v srednji



smeri, s svodom v dvored in red). — Priproste enoglasne pesmi za pohod.

**O p o m b a.** Redovne vaje je smatrati na tej stopnji le kot sredstvo k lažjemu vladanju razreda; vaditi jih je kot nastope k igram, prostim in ostalim vajam. Pohod menjavamo s čestim tekom. Zahteve z ozirom na način izvedbe naj so zmerne. Pri telovadbi deklic omejuj redovne vaje na najmanjšo mero in jim dajaj bolj rajalni in igralni značaj.

**4. P o h o d i n t e k.** Navadni, pospešeni in brzi pohod (po možnosti zunaj telovadnice, s posebnim ozirom na lepo držanje telesa). Vaje v skakljanju in teku. Tekma v pospešeni hoji in v teku do 20 m. Prisunski pohod, pohod v vzponu.

**5. P r o s t e v a j e.** Kratke, lahko umljive, po možnosti tudi zabavne sestave na dve ali tri dobe (na obe strani) s štirikratnim ponavljanjem; sestave na štiri dobe tako, da je tretja doba enaka prvi. Temeljna postava. Stoje napetih nog: spetna stoja, vzpon, koračne in nožne stoje. Stoje skrčenih nog: počep, čepenje in poklek (eno-nožno). Izmed položajev samo počepna opora (zmerno, ne do utrujenosti). Obrati v stojah in s poskoki. Poskoki obenožno in enonožno (obilo vaditi!). Gibi napetih lehti samo enakostranski, redkoma enostranski (zaročiti, predročiti, vzročiti, odročiti) v vseh položajih rok (palčji, hrbtni, dlanji, mazinčji pol.). Gibi skrčenih lehti (krčiti in suvati samo v ravne položaje). Priprosti gibi napetih lehti v loku (ravni kloni, suki, po vsakem klonu vzklon). Gibi napetih (prednožiti, odnožiti, zanožiti) in skrčenih nog. Drže, n. pr. kratke drže lehti ob gibu trupa. Pol-obrat.

**O p o m b a.** Združujmo često proste vaje s petjem. V vsaki uri prostih vaj je vaditi gibe lehti, trupa in nog. Na natančnost položajev ni strogo paziti, pač pa na lepo držanje telesa. Obilo je vaditi velike gibe, ki zaposlujejo

obsežne skupine mišic, in skoke, poskoke. Pri telovadbi začetnikov priporočamo posnemovalne vaje, n. pr. gibi rokodelcev, delavcev: a) kako kosec kosi, b) kako kovač kuje, c) kako mizar struži, d) kako se kolo vrti, e) kako žaba skače, f) kako ptič leti, g) kako ura niha itd.

6. **Vaje s palicami.** Čelni ravni položaji (ravno dol, ravno na prsa, ravno pred prsa, ravno nad glavo, ravno za glavo). Vaditi je klone, skoke, poskoke, nožne stoje, obrate, korake z mesta po načelih, izraženih pri prostih vajah (Op.). Pri gibih trupa palico večinoma za rame. Vaje je sestavljati in izvajati bolj v duhu igre ali zabave in jih družiti s petjem.

7. **Gred.** Vstop na gred, sestopanje. Vskok, seskok. Lažke vaje ravnovesja. Prestopanje. Preskoki z odzivom ob gred. Hoja po gredi naprej in nazaj, obrati. Hoja dvojic, trojic, itd. (v lancu). Prestopanje ovir nad gredjo. Prenašanje lažjih predmetov.

8. **Skok.** Pripravljalne vaje (Schaup, Prosti skoki str. 15 n). Skok v daljino brez deske in z desko z odzivom sonožno z mesta, z odzivom enonožno z mesta, z odzivom enonožno iz pohoda in z zaletom. Skok dvojic in trojic hkrati.

9. **Kolebnica (dolga).** Preskok naprej čez mirno visečo vrv iz stoje, pohoda in z zaletom. Utek (ob 3., 2. in vsakem kolebu). Preskakovanje krožeče vrvi (poskoki sonožno).

10. **Vaje na drogu, krogih, lestvah, plezalih.** Omejujemo se na vaje, pri katerih je teža telesa skoro vsa na nogah in se roke le drže orodja, torej predvsem stojne vese in počepne vese s koraki in skoki, z različnimi prijemi, izmenajimi prijema in z ročkanjem na mestu. Stojne in počepne vese z gibi nog. Sedi na nizkem orodju. Stopanje in poskoki na navpični lestvi, stopanje po gorenji strani poševne lestve.

Opomba. Vaj na kozi, mizi in konju na tej stopnji v obče ni vaditi. Prikladni bi bili deloma skrčni meti (vskok klečno). Koloteka ne vadimo, ker deca ni dovolj močna in izvežbana, da bi se mogla pravilno držati. Bradljo lahko jemljemo v pošteev kot orodje sorodno vodoravni lestvi. Tudi viseči (nihalni) drog lahko uporabljamo za nihanje v sedu, vendar pa ga iz varnostnih ozirov ni priporočati.

### III. Snov za sedemletno in osemletno deco.

Telovadna snov je za vso nižjo stopnjo precej ista, tako da tudi pri sedemletni in osemletni deci lahko uporabljamo isti četrletni vadbeni načrt. V podrobnem učnem načrtu razširimo snov brez bistvenih izprememb. Pri ponavljanju vadbene snovi stopnjujemo polagoma zahteve glede natančnosti položajev, toda nismo strogi.

1. Igre a) sedemletne dece. 1. Tepežko imam (I. 9). 2. Tekanje okoli kroga (I. 10). 3. Miš in mačka, 2. način (I. 12). 4. Volk s pribežališčem (I. 18). 5. Jastreb (I. 19). 6. Žoganje ob steno (II. 14). 7. Žoganje na ugibalca (II. 29). 8. Gori gori! (II. 31). 9. Žoganje na župana (II. 21). Ponavljanje znanih iger.

b) igre osemletne dece. 1. Najemanje sobice (I. 11). 2. Zadnja dva naprej! (I. 18). 3. Tepežka v krogu (I. 10). 4. Miš in mačka, 4. način (I. 12). 5. Tepežka leži (do 20 m) (I. 15). 6. Žoganje ob tla (II. 15). 7. Žoganje na cesarja (II. 25). 8. Žoganje na strelca (II. 28). 9. Žoganje na dvoboj (II. 33). 10. Lopanje na župana (III. 29). 11. Klepanje ali babičkanje (III. 33). — Ponavljanje znanih iger.

2. Raznoterosti. Ponavljanje. Pretegl z vrvjo in palico, tekma dvojic. Tek pod mostom (podlezanje skoz red, stoječi v razkoračni stoji). Sed (drug drugemu) na kolena (v krogu, vrsti). Phanje pšena (dviganje

drugega telovadca za komolce na hrbet). Prevlek nog skrčno čez palico (in čez spete roke). Vskok iz kleka. Tek po štirih (tekma). V predklonu kleče dvigniti z usti papir. Dvigniti se iz lega v sed. Veliki zaklon. Pretlaki a) z rameni, b) z rokami (s čelom ali hrbtom proti sebi). Pretegi za roke, tekma dvojic. Na učitelja: kar dela eden („učitelj“), delajo vsi, kdor ne napravi, je „učitelj“. Tekme v skakljanju (enonožno).

3. **Redovne in rajalne vaje.** Celi obrat, četrtni obrat. Dolgi in kratki korak, brzi korak, izmenski korak. Razdeljen korak. Zavoj reda. Dvored iz reda med pohodom. Prehod iz reda v dvored, trored, četverored, šesterored na mestu. Zavoj dvojic, četvoric, šestoric na mestu in v pohodu. Tek. — Razstop na 2, 3, 4 korake iz dvoreda, troreda, četveroreda, vrste. Pohod reda v raznih smereh (srednja, navpična, prečna smer), razvod, svod, prostop. Zavoj v krog, prepletanje reda, prosti lanec. Svitek, razvitek (uvoj, odvoj; svitek v vedno ožjih krožnih lokih noter in odvoj s protihodom ven).

4. **Pohod in tek.** Ponavljanje. Pohod vzad, pohod v vzponu. Tek v taktu. (s topotom na vsak 4. korak). Tekma v teku do 30 m.

5. **Proste vaje** Ponavljanje. Skrižna stoja spredaj in zadaj. Prisunski korak. Celi obrat. Veliki krogi in loki. (Vaje na 3 in 4 dobe).

6. **Vaje s palicami.** Ponavljanje. Palica ravno k boku, ravno k rami. Navpični položaji (navpično pred prsa, navpično k rami. Vsukavanje palice v ravnih in navpičnih položajih).

7. **Grede.** Ponavljanje. Hoja po 2 gredeh držeč se za roke. Hoja z obrati naprej in nazaj. Hoja po poševnih gredeh gor in dol. Kloni. Preskoki.

8. **Skok.** Ponavljanje. Priprava na skok v višino. Skok z deske čez vrvico do 70 cm.

9. **Dolga kolebnica.** Ponavljanje. Skoki dvojic čez visečo in zmerno nihajočo se vrv. Utek dvojic. Poskoki čez krožečo vrv (1—4 krat) z medskakljaji. Poskoki z utekom.

**Kratka kolebnica.** Preskoki izmenskonožno, sonožno, naprej in nazaj.

10. **Vaje na ostalem orodju.** Ponavljanje. Vesa, gibi nog v vesi. Ležna vesa s koraki in poskoki. Ležna vesa zadaj. Stojna zgiba, počepna zgiba. Ročkanje izmenskoročno (vodoravna lestva, drog, bradlja) v stran in naprej. Nihanje (zmerno) na krogih.

#### IV. Podrobni učni načrt za šestletno deco.

Vadivo prvega leta je razdeljeno v sledečem primeru podrobnega učnega načrta na 72 ur, t. j. 4 krat 18 ur. Ako ostane koncem leta še nekoliko ur na razpolago, je ponavljati snov po prevdarku učiteljevem. Kjer nimajo telovadnice, odpada precej ur vsled neugodnega letnega časa in vremena; tam je prepustiti učitelju, da izbira iz načrta vadivo, kolikor ga zamore obdelati. — **Petje** naj osvežuje mlade telovadce po možnosti vsako telovadno uro bodisi med telovadbo ali pa v odmoru, zlasti pa pri korakanju.

1. **Redovne vaje.** „V vrsto zbor!“ — „Voljno!“ (razhod).

**Igra.** Miš in mačka.

2. **Raznoterosti:** Petelinji boj (na desni, potem na levi nogi).

**Skok.** Priprava k skoku: 1. vzpon (stoja na prstih) — povratek v temeljno stojo; 2. počep in zaročenje — povratek v temeljno stojo in priročenje; 3. vzpon — počep in zaročenje — temeljna stoja; 4. vzpon, počep, za-

ročenje — poskok sonožno na mestu, čepenje, zamah v predročenje — vzpon, temeljna stoja.

3. **Proste vaje**: 1. Kako je treba stati na „Pozor!“; 2. predročiti; 3. odklon (roke v bok); 4. vzpon.

Igra. Miš in mačka.

4. **Vaje s palicami**. 1. Kako je držati palico; 2. palica ravno na prsa — vzpon; 3. palica ravno pred prsa — predklon; 4. palica ravno nad glavo — s poskokom v razkoračno stojo.

**Vaje na lestvi**. Stopanje s prisunskim korakom z vnanjim prijemom na lestvinah (do zmerne višine 3 do 5 klinov).

5. **Redovne vaje**. „V vrsto zbor!“ — „Pozor!“ — „Odmor!“ — „Voljno!“

Igra. Miš in mačka.

6. **Proste vaje**. 1. Predročiti; 2. vzročiti; 3. roke v bok: a) predklon; b) zaklon; 4. vzpon — počep; 5. počep — poskok na mestu.

**Kolebnica**. Preskok mirno viseče vrvi.

7. **Pohod in tek**. Pohod v redu na mestu; pohod v redu s topotom; tek (s topotom); skakljanje.

Igra. Slepa miš.

8. **Raznoterosti**. Petelinji boj. Tekma v skakljanju na d., nato na l. nogi.

**Gred**. Vstop, sestopanje; vskok, seskok.

9. **Proste vaje**. 1. Vzročiti; 2. zaročiti; 3. predročiti — predklon; 4. vzročiti — zaklon; 5. vzpon — počep — poskok na mestu; 6. počepovati.

Igra. Kokoš in jastreb.

10. **Redovne vaje**. „V vrsto zbor!“ — „Na desno se ravnaj!“ — „Pozor!“ — Polobrat na desno in na levo („Na des-no!“ — „Na le-vo!“).

**Plezala.** S prijemi žrdi v različnih višinah: 1. vzpon; 2. počep; 3. vzpon in počepovanje; 4. poskoki; 5. skok v veslo (na kratko dobo).

**11. Vaje s palicami.** Palica ravno nad glavo: 1. predklon; 2. zaklon; 3. s poskokom v razkoračno stajo; 4. palica ravno na prsa -- s poskokom v razkoračno stajo z d. naprej, z l. nazaj in narobe; 5. palica za glavo — sukanje trupa.

**Igra.** Kokoš in jastreb.

**12. Proste vaje.** 1. Zaročno skrčiti in sunki a) naprej, b) nazaj, c) gor; 2. roke v bok a) predklon, b) zaklon, c) odklon na desno, d) odklon na levo; e) predkoračna staja z desno, f) z levo.

**Skok.** 1. Poskoki na mestu; 2. Skok z mesta brez deske z odzivom sonožno.

**13. Rajalne vaje.** 1. Pohod v redu po telovadnici okrog, tudi s protihodom (učitelj vodi); 2. pohod v srednji smeri; 3. zavoj v krog.

**Igra.** Miš in mačka.

**14. Redovne in rajalne vaje.** „Na desno se ravnaj!“ — „Na desno!“ — Na levo!“ Pohod v različnih smereh po telovadnici, zavoj v krog.

**Drog.** 1. s predkoraki stojna vesla prednožno; 2. z zakoraki stojna vesla zanožno; 3. z odkoraki stojna vesla odbočno a) na desno, b) na levo. (Vse vaje z nadprijemom.)

**15. Proste vaje.** 1. Odročiti; 2. predročiti — odročiti; 3. odročiti — vzročiti; 4. predkoračna staja z d. — sukanje trupa; 5. predkoračna staja z l. — sukanje trupa.

**Igra.** Kokoš in jastreb.

**16. Raznoterosti.** Prepletanje; enostavno prepletanje s petjem.

**Gred.** Vstop — hoja naprej — seskok.



17. Vaje s palicami. 1. Predkoračne stoje — palica ravno pred prsa; 2. razkoračne stoje — palica ravno za glavo; 3. palica ravno za glavo — suki; 4. izmene stoje s poskoki.

Igra. Slepa miš.

18. Proste vaje. 1. Sunki a) naprej, b) gor, c) nazaj; 2. izmene stoje s poskoki; 3. počep; 4. počepna opora.

Krog. S poskokom 1. naprej stojna vesa prednožno; 2. nazaj stojna vesa zanožno, 3. v stran stojna vesa odbočno (na levo, na desno).

19. Redovne vaje. „Na desno!“ — „Krij!“ — Pohod v redu na mestu.

Igra. Podajanje žoge na majhno razdaljo v krogu (vaja).

20. Raznoterosti. Indijanski ples (prepletanje med kiji).

Skok brez deske z odzivom enonožno in sonožno z mesta.

21. Proste vaje. Enakostranski gibi napetih lehti; kloni; prednožne stoje.

Igra. Podajanje žoge.

22. Vaje s palicami. Čelni ravni položaji; sukanje trupa; poskoki z mesta.

Vaje na lestvi. Stopanje s prisunskim korakom in s prijemi na klinih.

23. Redovne vaje. Pohod v redu na mestu. „Naprej stopaj!“ — „Krij!“

Igra. Kokoš in jastreb.

24. Proste vaje. Enakostranski gibi skrčenih lehti; kloni; nožne stoje in gibi napetih nog.

Kolebnica. Utek (vežbanje).

25. **Pohod in tek.** Skakljanje. Tekma v skakljanju (5—10 m). Tekma v teku (do 15 m).

Igra. Podajanje žoge v ulici.

26. **Raznoterosti.** Globoki predklon (do dotikatal s prsti ob napetih nogah). Kroženje dvojic, trojic.

Gred. Preskoki z odzivom ob gred. Hoja naprej.

27. **Proste vaje.** Kloni z držami lehti; obrati s poskokom.

Igra. Podajanje žoge v ulici.

28. **Redovne in rajalne vaje.** Pohod v redu po obodu telovadnice s petjem. „Krij!“ Srednja smer.

Plezala. Dve žrdi: s prijemi v dočelni in doramenski višini stojne vese s koraki in poskoki.

29. **Vaje s palicami.** Ravni položaji, kloni v koračnih stojah; izkorak, prestop skršno.

Igra. Miš in mačka.

30. **Proste vaje.** Gibi napetih lehti; sukanje trupa v koračnih stojah; gibi nog s krčenjem in suvanjem.

Skok brez deske z odzivom enonožno z mesta in z zaletom.

31. **Rajalne vaje.** Srednja smer; zavoj v krog; protihod.

Igra. Podajanje žoge v ulici (tekma).

32. **Redovne vaje.** Prosti razstop na odročenje. Sestop. Polobrat.

Drog. Stojne vese s poskoki in ravnimi prijemi.

33. **Proste vaje.** Kloni z držami lehti, izmene stoje s poskoki.

Igra. Slepa miš.

34. **Raznoterosti.** Prisunski korak; čepenje — kroženje dvojic in trojic.

Gred. Hoja naprej in hoja nazaj.

35. Vaje s palicami. Ravni položaji; odklon v nožni stoji; koraki z mesta (s topotom).

36. Proste vaje. Gibi napetih lehti; kloni, obrati in poskoki!

Krog i. Stojne vese s poskoki; izmene stojnih ves s poskoki.

37. Redovne vaje. Pohod v redu. „Stoj!“ Stik naprej. Polobrat.

Igra. Podajanje žoge v krogu.

38. Raznoterosti. Trden most, vlačenje vrvi. Skok z desko: odziv sonožno in enonožno z mesta.

39. Proste vaje. Gibi lehti s krčenjem in suvanjem, obrati s poskoki; kloni v nožnih stojah.

Igra. Kokoš in jastreb.

40. Vaje s palicami. Ravni položaji in kloni; nožne stoje.

Lestva. Poskoki na navpični lestvi z izmensko-ročnim prijemanjem na klinih in lestvinah.

41. Redovne in rajalne vaje. „Na desno se ravnaj!“ Prosti razstop in sestop.

Igra. Vaje v žoganju (šole).

42. Proste vaje. Gibi lehti s krčenjem in suvanjem; suki; izmene stoje s poskoki.

Kolebnica. Preskoki čez krožečo vrv.

43. Pohod in tek. Pohod menoma v navadnem, pospešenem in brzem koraku. Tek (15 m).

Igra. Vaje v žoganju (šole).

44. Raznoterosti. Poskočno kolo; poskoki enonožno; tekma v skakljanju (5—10 m).

Gred. Vstop ob strani, preskok ob strani z odzivom ob gred, hoja dvojic naprej.

45. **Proste vaje.** Gibi napetih lehti; počepna cpora; tek v krogu.

Igra. Vaje v žoganju (šole).

46. **Redovne vaje.** Pohod reda, s petjem. Strojenje vrste („Stroj vrsto na l!“).

Plezala. Z zakloni krčiti in napejati lehti (v prislonu); prislon enonožno in sonožno, skok v veso.

47. **Vaje s palicami.** Ravni položaji, sunki; sukanje trupa; obrati.

Igra. Miš in mačka.

48. **Proste vaje.** Enostranski gibi napetih lehti; kroženje trupa; vzpon, počep, poskok.

Skok z desko, odziv enonožno iz pohoda in z zaletom (z 2 korakoma).

49. **Rajalne vaje.** Z razvodom v dvored v srednji smeri, s svodom v red.

Igra. Podajanje žoge v ulici.

50. **Redovne vaje.** „Stroj vrsto na levo!“

Drog. Gibi nog v stojni vesi.

51. **Proste vaje.** Enakostranski in enostranski gibi lehti z upogibanjem in napejanjem; predklon, zaklon; poskoki z obrati.

Igra. Podajanje žoge v ulici.

52. **Raznoterosti.** Prevrčanje kija. Poskočno kolo.

Ored. Hoja v stran.

53. **Vaje s palicami.** Ravni položaji; kloni v nožnih stojah; izkorak, prestop skrčno.

Igra. Kokoš in jastreb.

54. **Proste vaje.** Kloni trupa z držami lehti; koračne stoje.

Krog. Stojne vese s spuščanjem in s poskoki.

55. Redovne vaje. Razštevane v dvojice. V dvored naprej; v red nazaj; pohod dvoreda.

Igra. Podajanje žoge v krogu.

56. Raznoterosti. Trden most; pretegl — vlačenje vrvi (vlačenje za palico).

Skok z desko v daljino, z zaletom (2, 3 in več koraki), redni skok v čepenje — predročiti.

57. Proste vaje. Enakostranski gibi napetih lehti; kloni; vzpon, počep, poskok, poklek.

Igra. Podajanje žoge v krogu.

58. Vaje s palicami. Somerni in nesomerni čelni položaji; odklon v nožni stoji, koraki z mesta.

Lestva vodoravna (ali bradlja). Stojne vese s poskoki; izmene prijema v stojni vesi.

59. Redovne vaje. V dvored naprej; pohod dvoreda; „Četa stoji!“

Igra. Podajanje žoge v krogu.

60. Proste vaje. Enakostranski in enostranski gibi lehti, s kroženjem in suvanjem; sukanje trupa v koračnih stajah.

Kolebnica. Utek.

61. Pohod in tek. Tekma v pospešeni hoji; tekma v teku do 20 m.

Igra. Miš in mačka.

62. Raznoterosti. Petelinji boj. Pretlaki.

Gred. Hoja v lancu naprej in nazaj.

63. Proste vaje. Kloni z držami lehti; izmene stoj s poskoki.

Igra. Kokoš in jastreb.

64. Redovne vaje. Razštevane v trojice; „Tored naprej!“; pohod toreda.

Plezala. Prslon; razvijanje plezanja; poizkus v plezanju z doseganjem in preseganjem.

65. Vaje s palicami. Ravni položaji; kloni; obrati s poskoki.

Igra. Volk.

66. Proste vaje. Enakostranski gibi napetih lehti; kloni v nožnih stojah.

Skok v daljino z zaletom brez deske.

67. Rajalne vaje. Z razvodom v dvored in četverored v srednji smeri, s svodom v dvored in red.

Igra. Volk.

68. Redovne vaje. Razštevanje na četvorice „Četverored naprej!"; pohod četveroreda (s petjem).

Drog. Stojne vese z izmenami prijema; ročkanje na mestu v stojni vesi.

69. Proste vaje. Gibi lehti s krčenjem in suvanjem; kloni v koračnih stojah; obrati s poskoki.

Igra. Tekma v podajanju žoge.

70. Raznoterosti. Indijanski ples.

Gred. Hoja naprej, celi obrat.

71. Vaje s palicami. Ravni položaji, suki; poskoki z mesta.

Igra. Tekma v podajanju žoge.

72. Proste vaje. Enostranski gibi napetih lehti; čepna opora; tek v krogu.

Nizka bradlja. Sedi.

73.—80. Ponavljanje.



## Občni zbor S. Š. M.

Dne 27. avgusta 1920 se je vršil v Mariboru izredni občni zbor S. Š. M. Najstarejši odbornik, gosp. nadučitelj Jakob Dimnik se je spominjal premnogih izgub S. Š. M. v preteklem letu. Lansko pomlad smo položili v prezgodnji grob vestnega pregledovalca računov S. Š. M., licejskega ravnatelja in marljivega pedagoškega pisatelja Ivana Macherja. Dne 19. decembra 1919 je umrl v Ljubljani dolgoletni duševni voditelj šlovanske pedagogike, pedagog. pisatelj, filolog in kritik, podpredsed S. Š. M. Viktor Bežek. — Dne 14. aprila 1920 je umrl v 71. letu starosti naš neumorno delavni predsednik, velezaslužni pedagoški pisatelj, ustanovnik S. Š. M. Henrik Schreiner. — Dne 27. aprila 1920 je preminul pedagoški pisatelj, odbornik S. Š. M. Ivan Krulec. Vsem tem možem, ki jih ne moremo popolnoma nadomestiti, gre naš hvaležen spomin.

Novim predsednikom je izvolil občni zbor profesorja dr. Ljudevita Pivka. V odbor sta vstopila doseđanja namestnika prof. Marija Štupca in ravnatelj učit. Anton Dokler, oba v Ljubljani. Kot namestniki so bili izvoljeni: vseučiliški profesor dr. Karel Ozvald, višji šolski nadzornik Engelbert Gangl in okrajni šolski nadzornik Pavel Flerè, kot pregledovalec računov pa mestni učitelj Vendelin Sadar.

Izmed želj in nasvetov, ki so jih izrekli člani na občnem zboru, omenjamo sledeče:

1. Letopis 1920 naj objavi oceno delovanja ravnatelja H. Schreinerja s sliko.



2. Sliko ravnatelja Bežeka. Obširnega životopisa ravnatelja Bežeka Letopis ne objavi, pač pa se posveti njemu cela številka „Popotnika“.

3. Odbor naj si pridobi stalne poročevalce:

a) o jugoslovanski pedagoški literaturi;

b) o slovenski mladinski literaturi;

c) o ljudskih knjigah, ki se smejo dajati mladini v roke.

4. Med izdajami pedagoških klasikov je pričeti s Komenským.

5. Odbor je pooblaščen povišati članarino na 20 K, eventualno še više, ako se tekom leta zopet izdatno podraži tisk. (Se je povišala zaradi dražjega tiska na letnih 8 dinarjev.

Na odborovi seji, ki se je vršila isti dan po občnem zboru, je bil izvoljen za podpredsednika S. Š. M. nadzornik Ljudevit Černež. Sklepi:

1. Honorar pisateljem se zviša na 250 K od pole.

2. Naprositi je dr. Ivana Laha, da spiše zgodovino pedagogike kot zaključek Bežkovih pedagoških knjig, ki bo porabna tudi kot pomožna knjiga na učiteljiščih.

3. Izdelati je podrobne učne načrte za telovadbo in jih objaviti v Letopisu.

4. Za leto 1920. izda S. Š. M. knjige: 1. Fink, Posebno ukoslovje slovenskega jezika v osnovni šoli (5 pol); 2. dr. Pivko-Schaup, Telovadba I. (6 pol) z uvodom o zgodovini, sestavu, metodiki telovadbe in z navodili glede osvoboditve od telovadbe; obsega naj vsaj proste in redovne vaje; 3. Letopis in 4. posebno polo z imenikom članov. Na sodelovanje v Letopisu je povabiti več priznanih pedagoških strokovnjakov in pisateljev.

Odbor S. Š. M. javlja, da je ob pogledu v proračun tiskovnih troškov za 16 tiskovnih pol bilo treba določiti članarino na 8 dinarjev za 1920. Vsled ogromne

druginje tiska se mora zvišati tudi ustanovnina na **200 dinarjev**. Dosedanji ustanovniki morajo plačevati še letno doplačilo v znesku **5 dinarjev**, kajti inace bi nosila S. Š. M. zanje prevelike žrtve. Dijaška naročnina znaša **5 dinarjev**.

**Dr. Makso Kovačič,**  
tajnik.



## Popravki.

V „Telovadbi“ I. je popraviti sledeča mesta:

- Str. 35, vrsta 3. odspodaj — m. zanožna — pravilno zakoračna  
„ 50, točka 10. — m. nazaj na desno — „ naprej na desno  
„ 50, „ 18 — „ desno gor — pravilno desno dol  
„ 50, „ 19. — „ desno dol — „ levo dol  
„ 74, vrsta 5. — „ odročiti — pravilno odročno vzročiti  
„ 74B., „ 3. — „ odročiti — „ odročno vzročiti.

